Salar İbret Sözler

撒拉尔谚语

策划: 乌璐别格 Ulubeğ

设计:鄭初陽 Çuyañ Yebey oğlı Ceñ

"Örğenmese göz dar, Tıñnanmese yol dar."

序言

撒拉族是一个有着光辉历史的民族,其先 民——突厥对欧亚大陆许多国家(包括中国、印度、伊朗、阿拉伯、希腊等)的历史、文化产生 了重要影响。作为突厥乌古斯集团的核心部落, 撒鲁尔部落更是在历史上留下了辉煌的一笔。撒 鲁尔王国、嘎勒莽帝国便是该部落建立的重要国家,同时在建立突厥塞尔柱帝国、以及后来横跨 欧亚非三大洲的奥斯曼帝国的历史上发挥了重要 作用。被称为突厥史书的《拉施特史》中这样写 道: "皇帝的光环一直笼罩着撒鲁尔部落"。

相对于撒鲁尔先人的辉煌历史,撒鲁尔嘎勒 莽人对本族文化的重视更值得一提。嘎勒莽帝国 因其第一个将突厥语定为官方语言的突厥国家而 闻名于世。应当说,嘎勒莽帝国的存在,使欧亚 大陆近两亿人口的突厥诸民族摆脱了被阿拉伯 化,波斯化的命运。从而也拯救和发展了人类历 史上最为独特、有着几千年文明的突厥阿尔泰草 原文明。

以嘎勒莽人为主的中国撒拉族人,尽管因为人口稀少,而未能对整个青藏高原其他民族的文化产生重大影响。但是,经过几百年的发展,撒拉族人从一千多人嘎勒莽氏族集团发展成为当今人口超过十三万人,并对青海、乃至西北地区的历史、政治、经济产生重要影响的民族。特别是在蒙元帝国和中华民国时期,撒拉族在青藏高原的政治舞台上扮演了重要角色,对维护祖国统一,尤其是在新疆的和平解放过程中发挥了重要作用。毫无疑问,这本身就是人类历史上的一大奇迹。

相比于辉煌的历史先世,撒拉族在文化上的 成就看似是微不足道的。但事实上,撒拉族在几 百年的发展过程中,创造了不朽的文化。讲述撒 拉族来历的《骆驼泉》,因其独特巧妙,在所有 突厥系三十多个民族族源传说中最具传奇色彩而 闻名。同时,撒拉族,这个因虔诚信仰而闻名 的民族,开创了中国各民族翻译古兰经的先河, 《古兰经》撒拉文译本是中国各民族语言版本中 最早的,迄今已有两百多年的历史。

撒拉族,作为中国历史上为数不多的,本身就有文字的民族之一,在几百年的发展历程中,用自己创造的文字——图尔克撒拉文留下了许多著作,内容涉及宗教、历史等各个方面,其中最著名的算是《图尔克菲杂伊里》。因为历史环境的制约,撒拉族的古代文字运用人数和范围极为有限,导致撒拉族宝贵的文化遗产依然只被保留在人民群众的口头上。由于民族间的频繁交往,特别是最近几十年来,汉文化的强烈冲击下,撒拉族许多宝贵的文学作品已经消失,但也留下了不少文化遗产,《阿菇嘎拉吉》、《莽噶斯嘎日吉赫》、《阿藤其根麻森伯》等东巴赫,还有相当可观的撒拉族谚语、歇后语、东巴赫透德日希。其中,最为珍贵的要属撒拉族谚语。

撒拉族谚语是撒拉族民众千百年来生产。生 活实践中创造的艺术语言, 凝结了撒拉族民众的 生活哲理、有着丰富的文化艺术内涵, 是撒拉族 人民智慧的结晶。撒拉族谚语因其哲理性、艺术 性和不可替代性的价值干二零零六年被国家有关 部门列为国家非物质文化遗产。然而,缺少了 文字记载的文化终究会在民众的记忆中消失。 为了拯救撒拉族最宝贵的文化遗产, 本书的作 者――阿伊索・乌吉・嘎勒莽(张讲锋)先生经 过二十多年艰苦而卓绝的工作,已经整理了两千 多条撒拉族谚语,并终于完成了《撒拉尔谚语》 这本书。本书的出版是撒拉族文化史上的一件大 事,因为它开创了撒拉文出版史的先河,是第一 本在中国境内公开出版的撒拉文书籍, 也是目前 为止,唯一一本具有可读性的撒拉语书籍。我们 应当感谢这个自由的时代, 使它赋予了我们表述 自己的权利。尽管本书可能存在不少缺点,但我 还是希望大家能倍加珍惜和学习使用它, 因为它 记录了撒拉族民众的智慧, 也是一位撒拉族老人 二十多年的心血。

由于本人水平有限,之前也未曾写过完文, 因而对本书作者作序的委托实感难当。但拯救民 族文化,事件重大,责任难逃,抒以拙文,当是 序言。

中国撒拉尔青年联盟 乌璐别格 二〇〇八年五月十二日

Salar İbret Sözler

撒拉尔谚语

Bölüm 1

第一章

Cöngi çiñnaş nizexde, Bala çiñnaş kiççide. 庄稼长势在嫩, 孩子长势在童。

Atana yiriği sudın mişax, Oğılqız yiriği daşdın xıddı. 父母的心软如清泉, 儿女的心硬如磐石。

Yaxşi cöngi yaxşi tüsde, Balabula örğetgende. 庄稼好在好肥, 孩子好在教育。

Xarkiş ağılniği bergt dır.

老人是村里的福分。

Su ayağı duralmıse su baş de, Oğılqız düzılmesse atana de. 上游不清下游浊, 儿女不正父母过。

Boşiğin el yitimni döyme, Boşiğin ağız xarkişni öxreme. 闲手别打孤儿, 闲嘴别骂老人。

Qayna ağzı uşşaxdır, Yenkin qulax xıddıdır. 婆婆嘴啐, 儿媳耳悖。 Kiş xarğendi engexdin xorğer, Yer guzdi köyğendin xorğer.

Atnı mingi keler, Balanı örğetgi keler.

İli bağdiği su ardı baqqı şorler, Atananiği itiş oğılqız dorer.

Barkiş heliği yaxın, Yoxkiş Xudağı yaxın.

Ülisı yisgelsı terbet de, Dirisı yisgelsı dünya de.

Bas mişüx emes dır, Doşen eşex emes dır.

Bilse em dır, Bilmese ağu dır.

İştniği zağli isın de, Kişniği zağli heli de.

Sarı gölixnı döyğen, Qara gölixnı kezetgen. 人怕老来难, 地怕秋季旱。

好马要骑, 儿女要教。

前院的水流到后院里, 儿女仿效父母的行为。

富人亲近金钱, 群人亲近真主。

死人发臭在坟墓, 活人发臭在世上。

虎不是猫, 兔不是驴。

识货是良药, 不识货是毒。

狗仗人势, 人仗钱势。

打的是黄牛, 训的是黑牛。

On gunniği yağmur bır gunniği issığı quratder, On ağılniği kiş bır uğrı quratder.

十天的雨, 一个晴天会晒干; 十村的人, 一个小偷会偷干。

Mörennı vağuci çömguci, Qayağı vağuci rıtıxci. 流淌河里的是水手, 跌到崖里的是猎手。

Tux box uci bır uci qara bır uci ax, Cen kiş yuzı bır yan pirı bır yan kiş. 鸡粪一头黑一头白, 奸人一面人一面鬼。

Tañ uzax çiş köp, Gun uzax iş köp. 夜长梦多, 昼长事多。

Balağı yalğen çatme, Xarkişge ahqurleme.

不要哄骗孩子, 不要抗违老人。

Balanı icisı örğetmiş, Yenkinı qaynası örğetmiş. 母亲娇惯了孩子,婆婆娇惯了媳妇。

Beğ otquci abam yetmeğen yoğ etguci amam. 作官的爸爸 不如当奴仆的妈妈。

Yaxşi qayna tumarı tiruñ dır, Yaxşi yenkin ağzı yağli dır. 好婆婆听力障碍, 好媳妇油嘴滑舌。 Sarı gölixnı döyğen, Qara gölixnı kezetgen. 打的是黄牛, 训的是黑牛。

Omaşşe döymi kodınnı sağınme, Atananı çöyi Xudağı datınme. 稀饭吃不饱别指望搅团,不孝敬父母别妄想主恩。

Malnı maci biler, Qıznı icesı biler. 牛羊的习性牧人知道, 儿女的脾气母亲知道。

Cöngi çixmağen azıt var, Ağız vamağen bala var. 有不长苗的土地,有不听话的儿女。

Atanadın açişquci yox dır, Yarıdın iş köyğuci yox dır. 没有比父母更疼爱的,没有比朋友更同情的。

Öyçi inişgen inişmeğen qaynama oğılkinide.

家庭和睦否,但看婆婆和 儿媳。

Bölüm 2

第二章

İcisi didex qızı irınmes,母勤女不懒,Abası irın oğlı gillimes.父懒儿不急。

Qanat xetmığın bixiği uşme,翅膀未硬别高飞,Aqıl almığın yiraxqı çixme.智谋不足莫出远。

Uğrı başindı ot yannar. 小偷头上在燃火。

Dağ garlansı yirax emes dır, 隔山不算远, Mören garlansı yaxın emes dır. 隔水不算近。 Ağaş üçılise neşgilinner, Yipex üçılise yoğanlınner. 借木会变细, 借线会变粗。

Esgi yol callanmıse yañı yol çilmes.

旧路不断新路不开。

Ağıl qırğındı yohır yox dır.

村子附近没麝香。

Engex görğuci barlanmes, barlanquci engex görmes. 下苦人富不了, 富裕人不下苦。

Su başdın çarmaxlanmiş, Kiş cuddın yamenlanmiş. 水从上游变浊, 人从祖宗变坏。

Erkişgı terbet yoxdır, Qadınkişgı öy yoxdır. 男人没有坟, 女人没有家。

Giçişgen yerdı pişt var, Xorğığen yerdı pirı var. 痒处有虱子, 怕处有魔鬼。

Yönciğı şira yox dır, Dimurciği palta yox dır.

木匠没桌子,铁匠没斧头。

Uğrı ardındın azux uzatqen.

小偷后边送干粮。

Kiş ardındı kiş var, Bas ardındı xoy var. 人后有人, 虎后有林。 Cicex açilğende, Qızlır yaslanqende.

Arux vosede qoy et dahli, Yox vosede parmuñ yaxşi.

Aqıl vuğen aqılnı yiyer, Aqıl yoxqen halnı yiyer.

Oğıl düzılmıse ataniği iş dır, Qız düzılmıse ananiği iş dır.

Yoxlanqendin xorğimes, İringindin xorğer.

Yoxkiş yur yimes, Barkiş yat yimes.

Yatañ gezgene emen otır, Emen otqene yüxlüx iğır.

Şıñnığın etgusı yasağusı köp, İrıncin siğusı cağlağusı köp.

Etiği işni buğun bilmes, Buğungi işni eteği çöymes. 花美在开放, 女美在妆扮。

再瘦羊肉香,再穷娘家好。

有智者以智食, 无智者以力食。

儿之过父之责, 女之过母之责。

不怕穷, 就怕懒。

穷人不走着吃, 富人不睡着吃。

白逛不如闲坐, 闲坐不如捻线。

巧手做的修的多, 懒汉撒尿拉屎多。

今日不知明日事, 今事不推明日做。

Bardı yoxnı unatme, Yoxdı barnı sağınme. 有时勿将无时忘, 无时别把有时想。

Bölüm 3

第三章

Gözni yummı seci tuttalmes, Elni aşi heli yiğalmes. 闭着眼睛捉不了鸟, 伸着巴掌攒不了钱。

Biği ülğuci boşağuci, Açix ülğuci iringuci. 冻死的是闲人, 饿死的是懒汉。

Altun çeden gumuş çeden, Yetmeğen arandağı tüs çeden. 金背篼银背篼, 不如羊圈的粪背篼。

Yazdiğı bır kurı, Guzdiğı bır dağır. 春天一斗, 秋天一袋。

Qurı dal yimuş durmes, Çöyğen yer ixin çixmes. 枯树不结果, 歇地不长苗。

Erkiş qo çiqqenne giller, Qadinkiş ay otqene giller. 男人急着要出门, 女人急着要坐。

Uxlığın doşannı öyatmiş, Yaşinqın uğrını qaşdırmiş. 惊醒了沉睡的兔子, 放跑了暗藏的小偷。 Ağaş duğrısını vaxar, Kişniği itişinı vaxar. 看木看端正, 看人看行动。

Qarağı yaxın qara, Aqqı yaxın ax. 近墨则黑, 近朱则红。

Su mişax qayanı yimiş, Söz mişax kişnı yimiş. 水软吃了崖, 话软吃了人。

Döyse yumuldır, Öxrese ağırdır. 殴打则轻, 辱骂则重。

Bır ayax yol yuralmes, Bır kiş öyçi duralmes. 独脚不能走路, 一人无法成家。

Urlux yaxşisını dañner, Kinı yaxcuğını işder. 种子要选优, 老婆要挑美。

Yaxşi işt tuxnı boğmes, Yaxşi kiş kinını döymes. 好狗不咬鸡, 好男不打女。

Oğıl ullısı bir vomağı, Qız kiççisi bir vomağı.

儿子别成为老大, 姑娘别成为最小。

Öre yurğen kişniği uxlaşi, Tönı yurğen kişniği itişi. 走上坡人的睡法, 走下坡人的做法。

Palçaxdın döyinmimiş, Tüxırçaxdın döyinmiş. 泥泞中没有滑倒, 唾沫中滑倒了。

Tördin yañısı yaxşi, Yarı esgisi yaxşi. 皮袄新的好, 朋友旧的好。

Tördınnı çöymi örmexnı sağınme, Tuxnı asırami süxlınnı datınme. 没脱掉皮袄别想望呢子, 没饲养家鸡别梦想野鸡。

Ağraqqı em var, İrınnı em yox dır. 疾病有药医, 懒惰没药治。

Örğenmese göz dar, Tıñnanmese yol dar. 不学习眼光窄, 不奋斗道路窄。

Qışdı qısınmese yazdiği ğem, Yazdı tıñnanmese guzdiği ğem. 冬天不节省是春天的忧,春天不勤奋是秋天的愁。

At guşli asırığanı dır, Heli köp qısınqanı dır. 好马是饲养的, 钱多是积攒的。

Kişge bır qaliş, İğe bır qulaş. 给人五寸,得人一米。

Uruxqaşi barlanqene güyer, Ağını yoxlanqene güyer. 亲朋盼着富, 弟兄等着穷。 Yirax yaxını yetmes, Yaxını hamusayiği yetmes.

Ağinı ayaxma el dır, Yarı gözma qulax dır.

Bar uruxqaşi uş vose yox emes dır. Yox uruxqaşi uş vose bar emes dır.

İşgi dağ bırı yetmes, İşgi kiş bırı geler.

Düşmen kulisı ağu dır, Yarı kulisı em dır. 远亲不如近亲, 近亲不如右邻。

弟兄是手足, 朋友是眼耳。

有三门富亲戚不算穷, 有三门穷亲戚不算富。

两山不相遇, 俩人合得来。

仇人笑是剧毒, 朋友笑是良药。

Bölüm 4

第四章

Bir yumetiği yi döymes. 一个鸡蛋吃不饱。

Bır qazandı işgidürlüx nemi 一锅不做两样饭,

yox dır,

Bır budaxdı işgidürlüx yimuş 一枝不结两样果。

yox dır.

Bır ayax işgi yolle qoymes, ——只脚同时不踏两条路, Bır qonax işgi öyye girmes. ——个客同时不落两家主。

Bırlığı işe dahli dır, 一起吃香, Bırlığı etse yumul dır. 一起干轻。

Yol düzvumese man basar, 路不平众人踩, Kiş düzvumese man xalar. 人不端大家责。

Uğrı kimuğe çixaller,上得了贼船,Uğrı kimudın enelmes.下不了贼船。

Bala ağzındiği ciñ söz dır. 小孩口中的是实话。

Samzax yimi ağzıñ yis gelmes, Uğrı etmi yuzıñ qızarmes. 没吃蒜不会口臭, 没作贼不会脸红。

Ala mişüx ax mişüx , Gemi tutse ciñ mişüx. 不管白猫和花猫, 能捉老鼠是好猫。

Poñındı giğen biqaraxdın, Öyindiği kinını biller. 从身上穿的衣服, 知道家中的媳妇。

Durısudı balux az dır, Duğrıkişgı yarı az dır. 清水里鱼少, 直人朋友少。

Kişnı zorlendirme, İni gumnandirme. 不要张他人志气, 不要灭自己威风。

Üççinciniği qar yerdı qalmes, Kinıma xarsı xusaqqı tutdes. 三月之雪不留地, 夫妻之间不记仇。

Aşdiği bır ağız, Doxdiği bır tulux. 饿时的一口, 饱时的一袋。

Altunkası hamusayi, Gumeşkası uruxqaşi. 黄金般的隔壁邻居, 白银般的亲朋好友。

Hamusayi elan belan var, Uruxqaşi yaxın yirax var. 邻居有左右, 亲朋有远近。

Su yoxmi baluxnı asıralmes, Ça yoxmi qonaxnı tusalmes. 没水难养鱼, 没茶难留客。

Köndı yarı yaxın, Dardı hamusayi yaxın. 宽处朋友近, 难处邻居近。

Uş ay ötix basmeğen yaxındır deme,

三月不登门别说是亲戚,

Uş gun ağız almeğen yaxşidir deme.

三天不打听别说是朋友。

Yarıniği sunı işgur, Düşmenniği etnı yimes.

宁喝朋友的清水,不吃仇人的酒肉。

Kişge bir qaliş yoxlan ülmes, Kişdin bir qulaş barlan çurmes.

给人五寸穷不死, 得人一米富不烂。

Otnı kiççidi sendir, Dalnı nizexdi düzet. 火要从小灭, 树要从嫩端。

Çixdiği torax üzelmes, Öydiği ğemlir üzelmes. 毛毡的尘土不尽, 穷家的忧愁不尽。

Yilen vurse başnı vur, Uğrı tutse başnı tut. 打蛇要打头, 擒贼要擒首。 Uxşaşqın ağraxqı uxşaşqın em, Uxşaşqın kişgı uxşaşqın ğem.

Yalatqın qoynı qoy arasındı işde, Yixığın kişnı yixılğın yerdı amne. 同样的病要用同样的药,同样的人就有同样的性。

丢失的羊在羊群中找, 跌跤的人在跌倒处扶。

Yadağın doşannı qolaşmes, Dardiği kişnı qısdımes.

aşmes, 疲乏的兔子不追, es. 难处的人不逼。

Azuxnı daşisı azlanner, Söznı daşisı köplanner. 干粮越搬越少, 语言越带越多。

Sux nemini işşeler, Sux çiridin öttalmes. 冷饭能吃, 冷脸难过。

Bölüm 5

第五章

Tux onidin quş uşmes, 鸡窝里飞不出鹰, Yoxöyçidin beğ çixmes. 鸡家里出不了官。

 Çöyin sıxse yiriñni qaldırme,
 挤疮不要留脓,

 Qatıñ volse ağraxnı unatme.
 疮愈不要忘痛。

Atnı bağlağucur keler,马要有人栓,İşnı düğliğucur keler.事要有人结。

İşnı daşindın bilmes, 从外不知事情, Kişnı yuzındın bilmes. 从脸不识人心。

Öydı atanağı uşşer, 在家靠父母, Daşındı yarığı uşşer. 在外靠朋友。

Damax yaş ullı kiççidı yox dır, 食不在老小, Qonax yol yirax yaxındı yox dır. 客不分远近。

 Dardiği yarını unatme, Yoxdiği kinını cağame.

Omaş puxrığanı vaxme, Qadinkiş yiğlığanı vaxme.

Qadınkiş sudır qale dese qale şorlır.

Qadinkiş saci uzan aqıl qısqa.

Qadinkişge çamıñ verse namıñ veme.

Qadinkişgı can var aqıyox dır.

Er uğlan qara altun dır, Qız uğlan qızıldarax dır.

Sunı orxadın di, Uruxnı enşedin tut.

Eşexni döymese xaşañlanner, Kinini döymese yemenlanner.

Atma eşex biri kelmes, İştma mişüx biri gelmes. 别忘掉难时的朋友, 别丢下穷时的配偶。

别在意稀饭滚的, 别在意女人哭的。

女人是水,那里引就往那 里流。

女人头发长智慧短。

给女人给心别给脸。

女人有命无知。

男娃是黑金子, 女孩是红梳子。

引水从上游, 结亲从下游。

毛驴不打会变慢, 女人不打会变坏。

马和驴合不来, 狗和猫合不来。 O duğsı gunşi gunşi, Qız duğsı rınnay rınnay. 生男孩要恭喜恭喜, 生女孩要忍耐忍耐。

Oğıl yiğlısı boğnax doşir, Qızı yiğlısı sunqen qazan doşir, Oğılkinı yiğlısı cüyin doşir. 儿子哭如雷声, 女儿哭如破锅, 儿媳哭如苍蝇。

Bır tüxdin bır poñını teretder, Bır sözdin bır ağılnı teretder. 一毛能惊动全身, 一句能惊动全村。

Gölixnı qazqanla yehler, Kişnı helila yehler. 牛用鼻圈牵, 人用金钱牵。

Sunı özegge, Söznı yirexge. 浇树要浇根, 教人要教心。

Hergungi yari qonax emes dir, Hergungi qonax yari emes dir. 每天的朋友不是客,每天的客人不是友。

Xışlalmığanı ciñ qat dır, Yişalmığanı ciñ ğem dır. 挠不了的是真疮, 说不出的是真愁。

Öydi ot deşmese daindi tüdün görmes.

家里不生火,外边不见烟。

Bas ülmese tirisi ulli emes dir, Kiş ülmese adı ulli emes dir. 虎不死其皮不贵, 人不死其名不扬。 örmexgı işşi daşi yox dır, Yumaxqı uci qırğı yox dır. 呢子没有里外, 圆球没有头尾。

İcisı kolısı yalğan dır, Qaynası kolısı ciñ dır. 母亲夸是假,婆婆夸是正。

Sağır podin xorqımes, Qorı dodin xorğımes. 聋子不怕大炮, 瞎子不怕大刀。

Göz yirexniği terci dır.

语言是心灵的窗户。

Bölüm 6

第六章

Atde moñas yoxdır ardın-

马不长角身后有尾巴,

dıqurux var,

女人无智肚内有魔鬼。

Qadınkiş aqıl yoxdır xusaxdı

pirı var.

小孩的脸不要当真看, 妇女的话不要当真听。

Balakiş yuzını vaxış yox dır, Qadınkiş söznı diñneş yox dır.

> 鸡争斗的多, 女和好的少。

Tux soğılışqanı köp dır, Exıngi inişginı az dır.

和睦否看家有多少妇女,

İnişgen inişmeğen öyindi qadinki neçe vara vax, Yoxeğen bareğen arandı eşgu ne

穷富否看圈有多少山羊。

Kişniği ğimı köp dır,

Xudaniği yolı köp dır.

çe vara vax.

人的难心多, 主的路子多。

Gua satquci guası acidır demes, Duz satquci duzı tamdır demes.

卖瓜的不说瓜苦, 卖盐的不说盐淡。 Muşdaldı tigen köp, Boşağuci gaça köp. 花椒树上刺多,清闲之人话多。

Öydı işgen omeş, Daşinı tutqan gömeş. 家里吃浆子, 外面摆样子。

Bır paltala bır xoynı kisme, Bır ağızla bır ağılnı değme. 一斧不要砍光一林, 一口不要得罪一村。

Ağzındın yazuxnı çirmeğen, yirexdı yamennı sağınden.

嘴里唸的《古兰经》, 心中揣摩邪恶经。

Yirıñ pişdırğen em yaxşi em dır.

促疮化脓的就是好药。

Yelnı zoraxla tussalmes, Adnı ağızla buzalmes. 帽子遮不住大风, 语言抹不掉英名。

Barkişniği kinı damniği tirı.

富人的老婆裹墙的泥皮。

Babaniği eşgu terdini, oğlandın oğlanıqalmes.

祖辈的破羊皮褂, 子子孙孙传不了。

Dermen xallıdın ğarlığanı gözze görinmes. 由收磨面费发起来的不显眼。

Yaxçux gaçanı hemme kiş yişar, Yaxçux işnı hemme kiş etmes. 漂亮话人人都能说, 漂亮事人人做不了。 Heli diğendi qorı güzini aşşar,

yiğlığın bala durar.

说到钱,瞎子能睁眼, 小孩能止哭。

Yersan gunnı göralmes, Uğrı yaruxnı göralmes. 蝙蝠见不得阳光, 小偷见不得明亮。

Bır soğudı işgi at yimes, Bır xoydı işgi bas sıxmes. 一槽难容二马, 一林难容二虎。

Bır atlam ardıqalğen, On atlam ürğelmeğen. 一步落后, 十步难追。

On qoynı kutgu keler, Bır qoynıham kutgu keler. 十羊需放牧, 一羊也需放牧。

Atla ardını var vomes, Qızla ardındı ot vomes. 马后去不得, 女后站不得。

Yixıtdiği kinı xarğandağı cab.

年轻时的妻子老来的伴。

Er oğlan gözindin ot çixxar, Qız oğlan gözindin su çixxar. 男儿眼中冒火, 女儿眼中冒水。

Bırnı bır de, işgini uşdeme.

把一说成一, 见二莫说三。 Çiraxnı dunuxde, Gaçanı yaruxde. 灯在暗处点, 话要明处说。

Kişnı mettadiğen, İzı metkiş eğen. 说别人是非者,自己就是是非人。

Yel ötmeğen dam yox dır, Kiş bylmeğen iş yox dır. 没有不透风的墙, 没有人不知的事。

Balux attux su durı emes dır, Kiş attux söz duğrı emes dır. 鱼多水不清, 人多话不端。

Hemme met ağzı boşdın, Hemme ğem yirex aladın. 是非从口出, 忧愁由心生。

第七章

Qulaxqı doldırğen boxnı, mören suğı arılmes.

赛进耳朵的粪便, 黄河水也洗不净。

Açix yirexden, Beylio ağızden. 恨从心生, 祸从口出。

Bır qadinkişniği aqılle qirix erkiş çidimes.

四十个男人抵不过一个女人 的诡计。

Yüz dasırla yüt ornur al, Meñ dasırla hamusayur al. 百元钱买块宅院地, 千元钱买个好邻居。

Bır türi torax dır, On türi ham torax dır. 一铁锨是土, 十铁锨也是土。

五花五样,

Beş cicex beş dürlüx, Beş adım beş yirex.

五人五心。

On irux doqos xuşañ dır, On uğrı doqos xorlıx dır.

十个杏子九个味酸, 十个小偷九个胆小。 Bır ağız gaça on işnı buzar, On ağız gaça bır işnı pişmes.

Beş atlamdı ciñ söz yox dır, Beş yıldı ciñ kiş yox dır.

On öyçiniği qazanağı uxşer, On kişniği yiriği uxşemes.

Kişnı kiş basser, Kişnı kiş damner.

Dal paltadın ötelmes, Kiş ağızdın ötelmes.

Helinı satıxci caralmes, Balanı atana caralmes.

Boğılsı ullı dalde, Yaralsı ullı kişge.

Cadağını yittişdirme, Kiççisini çiğişme.

İtüxni çöymeğen ayaxdı yis var, Zoraxnı almeğen başdı daz var. 一句话能坏十件事, 十句话不立一件事。

五步没真话, 五年没真人。

十家的库房都一样, 十人的心思不一样。

人压人, 人抬人。

树过不了斧头关, 人过不了语言关。

生意人化不了钱财, 父母指使不了孩子。

上吊要在大树上, 求人要求大人物。

大的不要推脱, 小的不要争夺。

不脱靴子脚上有臭,不摘帽子头上有秃。

Ağzığı dovax yox dır, Diliğı sinix yox dır. 嘴上没盖子, 舌头没骨头。

Kiş yuz iliñde, Yirex xusaxde. 人脸在面前, 人心在肚内。

Yoxqen işnı yişi bilmes, Vuğen işnı yaşir bilmes. 没有的事无法说出, 有的事无法掩藏。

Dili cöyindiği dili, Söz iççindiği söz. 舌头下面的舌头, 话里面的话。

Yüzlixge söyinmiğuci yox dır, Duğrığı yixlemiğuci yox dır. 没有不爱听奉承的,没有不厌正直的。

Tülüğu tirı qızalı yaxşi, Yişiğen söziñ ciññı yaxşi. 狐皮红的好, 说话真的好。

Barkişniği sözı cadax, Yoxkişniği ilı cadax. 富人话大, 穷人受大。

Barkiş yirexgözi yamen, Yoxkiş iççibağır yaxşi. 有钱人心肠坏, 贫穷人心肝好。

Barkişgı çöyin çixxar, Yoxkişgı söyil çixxar. 富人长疖子, 穷人长瘊子。 Yaxşikişge tüx çixxar, Yamekişge qat çixxar.

At ham dudu, Eşex ham dudu.

Öxen et emes dır, Sırnax sinix emes dır.

Altun sarçiş görinmiş, Dezex yohir görinmiş.

Öredi yarux tündiği dunuxnı bilmes, Daşindı arı iççindiği lanzaxnı bilmes. 好人长毛, 坏人长疮。

马是嘟嘟, 驴也是嘟嘟。

肺不是肉, 蹄不是骨。

把金子看成了黄铜, 把驴粪看成了麝香。

上面亮不知下面暗,

外面净不知里面赃。

第八章

Dağ ilanmes su ilanner, 山不转水转, Öy ilanmes kiş ilanner. 家不转人转。

Gözdı tüx bır sıxmes, 眼睛容不下一毛, Etdı tigen bır sıxmes. 肉中容不下一刺。

İşmese xusax döymes, 不吃肚子不饱, Görmese goñnıñ ülmes. 不见人心不死。

Urlux yzmi cöngi yiğmes, 不撒种不收获, Heli çixmi kişnı carmes. 不化钱不使人。

Dalnı görğen xoynı görmeğen, 见树不见林, Yipnı görğen xapnı görmeğen. 见线不见袋。

Sorme işguci yuzı qızaşer, 喝酒脸发烧, Altun yiğquci yirex qızaşer. 藏金心发烧。 Ulıkişniği yalğanne vames, Kiççikişniği ciññıne vames.

Cadaxdal cöyindı cadax dal çixmes, İniği ağıldı ullı kiş çixmes.

Yolnı añnaşsı ilin de, Kişnı añnaşsı ardın de.

Böydor vosı böyur var, Kaça vosı ornur var.

Ornı bixı adden, Yarmax bixı azden.

Yisgelğen ette cöyin ilanner, Gezgen kişge gezgen ilanner.

Ullı kiş aqı köp, Kiççi kiş met köp.

Xusax arxısı böridin attar, Yirex yaxşişi altundin attar.

Yarı köp yaxşi, Düşmen az yaxşi. 大人说错不是错, 小人说真不算真。

大树底下不长大树,

自己村里不出人才。

问路在人前, 问人在人后。

有蛛丝必有蜘蛛,有话说必有其事。

地位高因名,价格昂因少。

臭肉自有苍蝇转,游手好闲有贼转。

正经人智慧多, 小人物是非多。

恶人恶过狼, 善人好过金。

朋友多了好, 仇人少了好。

Acu iniği dır, Cumu kişniği dır.

Yaxşi işnı yişe yamenlanmes, Şabax işnı yase gulüxlenmes.

Mañçişgen dimurnı piçax döyelmes,

Çürğen ağaşnı kömır çöyelmes.

Ülüxgı yiğlami dammı yiğlamiş.

Miraxlaşquci alğuci, Riğadiğuci gezguci.

Mören qurse cöyini görer, Kiş ülse yirexni görmes.

Sarı cöyindin acisi yox dir, Barkişdin zağlisi yox dir.

Dağdiği bala böridin xorğemes, Bazardiği bala beğdin xorğemes.

İnişse balma yağ dır, İnişmese boxma südüx dır. 舅舅是自己人, 舅母是他人。

好事说不坏, 坏事说不好。

锈铁不能打刀,

朽木不能架桥。

没给尸体哭而为墙哭了。

挣价的是实买主, 赞赏的是假买主。

河枯终见底, 人死不见心。

没有比黄蜂毒的,没有比富人刻的。

山里的孩子不怕狼,城里的孩子不怕官。

合得来如蜜如油, 合不来如屎如尿。 Uxısmığın bas yox dır, Tönbaxlenmeğen at yox dır. 没有不打盹的虎,没有不失蹄的马。

Yaxşidin yamen çixqen, Yaxşiği yamen yanqen. 好中出恶辈, 以恶报恩德。

Doşen yelinkutnı görmi et

没见兔子影别急打火石,

qazanıñ qurme,

没见河滩水别急脱靴子。

Özen sunı görmi idüğıñ çöyme.

lmes 多能的山羊推不倒墙。

Niçixlisı eşgu yixıttalmes damne.

> ngikeler, 要知马力就要骑, sgikeler. 要知饭味就要吃。

Halnı bilğidese atnı mingikeler, Datıxnı bilğidese aşnı işgikeler.

第九章

Görğini cińdir, 眼见为实, Anniğani yalğandır. 耳听为虚。

İlcuğu bır ağız aş datıx, 第一碗饭好吃, İlcuğu bır ağız söz engex. 第一句话难说。

Qamcu engen gillengen at, 鞭打快马, İş işdiğen gillengen kiş. 事找忙人。

Biqarax alse yiñını uşer,买衣看袖子,Kinı alse acuğı uşer.娶妻看舅舅。

Yiğen yimeğen ağzını uşer, 吃了没吃看嘴巴, Etgen etmeğen yinını uşer. 做了没做看衣袖。 Ağaşnı xırğımısı bilmes, Yirexnı coğlaşmısı bilmes.

Kişdın xorğımağı dese, Xorğağen işnı etme.

Asmanniği bulatnı vaxar, Kişniği yuzını vaxar.

Üçiliğendi veğen görinner, Yandırğendi çixgen görinner.

Cumçuxniği ağzı, yise yimese qızıldır.

Bulat arasındiği gun aci, Uğicuniği dil aci.

Bürıma eşgu urux tutmes, İştma mişüx urux tutmes.

Qarğa axası yox dır, Uğrı yaxşisı yox dır.

Unnı çixmığın işt, çişlesi yarım cannı aller. 木头不锯不知, 人心不交不明。

要得不怕人, 不做怕人事。

看天要看云, 看人要看脸。

借时如奉送, 还时如强夺。

红嘴鸦, 吃了没吃嘴都是红的。

云缝中的太阳毒, 后娘的心肠毒。

狼和羊不结亲, 狗和猫不结亲。

乌鸦没有白的, 小偷没有善的。

不出声的狗咬人, 几乎能取半条命。 Yilennı göri vurmese uş yazux, Yilennı vurı üldirmese yazux uş.

Sıxyandın pişdiğinur Quran emes dır,

Yildırdığanur altun emes dır.

Çürğen ağaşnı direx qoyme, Yamen kişnı yarı qoşme.

Gilliğen işnı et vomes, Köydırğen aşnı iş vomes.

At diginime eñır diginer, Birği çişlime pişt çişler.

Çeden kutgur soci etmes.

Eñer yağırı değmiş, Sözıñ ağraqqı değmiş.

İ iğı lab vur, Eşex qulaqqı lab vur.

Xusax döyse göz döymes, Kiş boşise yirex boşimes. 见蛇不打三分过, 打蛇不死过三分。

从右向左写的不全是 《古兰经》, 闪闪发光的不都是黄金。

别吧朽木放柱子, 别和坏人交朋友。

急事作不得,烫饭吃不得。

马不跳倒鞍子跳, 蚤不咬却虱子咬。

宁背背篼不做媒。

鞍子压痛了疮, 语言触痛了心。

自己夸自己, 毛驴夸耳朵。

肚饱眼不饱, 人闲心不闲。 Gedengen iççi yağlı dır, Gumnangen iççi arux dır. 高傲者肚内肥厚, 委靡者肚内清瘦。

Kişniği alğan el qısqı, Kişniği yiğen qulax mişax. 拿了人家的手短, 吃了人家的耳软。

Yaxçux eñır iniği dır, Yaxçux kinı kişniği dır. 美鞍子是自己的, 美老婆是别人的。

Lotikema bizer, Bozikema qisser. 螺缇般的搐, 包子般的捏。

On gez yaralğene birgez xorxat, On gez yişağene birgez kezet. 十次求人不如吓唬一次, 十次解释不如教训一次。

第十章

İşt dalası em var, 狗咬伤有药治, Kiş dalası em yoxdır. 人言伤无药治。

Çişlı bilğen işt çişinı görğesmes. 会咬人的狗不露牙。

Lanzax box boxcöynnı yisgelmes. 臭粪不伤臭苍蝇。

Ullı işt bili furğen, 大狗有所觉察叫, Kiççi işt bilmi doraşqen. 小狗不知模仿叫。

Yarını helila alalmes, 金钱买不了朋友, Uğrını qayişla bağlalmes. 皮绳捆不了小偷。

Yaxşikişnı xızırı başlamiş, 海孜热引导了好人, Yamenkişnı ibilis yoblamiş. 恶魔教唆了坏人。

Başdın qarın xıddı,羊肚子比羊头硬,İsıdın yoğci xıddı.狗奴才比主子硬。

Quş balasını yimes, Kiş xarısını döymes. 恶鸟不食子, 恶人不欺老。

Mişitnı yix vomes, Nikaxnı buz vomes. 不要推倒清真寺, 不要破坏婚姻事。

Barkişniği emesede idir, Yoxkişniği isede emes dır. 富人说错不是错, 穷人有理不是理。

Feydi yoxmi er xutmes, Feydi voli er yatmes. 无利不早起, 有益不早睡。

Görmese danımes, Etmese bilmes. 不见不识, 不做不知。

Derlese yel ağzındı otme, Yol yurse kuxriğiñ yitme. 出汗别在风口站, 走路不要太傲慢。

Yilen yolını yilen biler, İşniği yolını etguci biler. 蛇的路蛇自己知道, 事的窍门做者知道。

Yut ornı alse xamusayinı añnaş, Oğılkinı alse icisini añnaş. 买宅地先问邻居, 娶媳妇先问母亲。

Yaxşi söz un bixidi yox dır, Yamen söz un aşaxdı yox dır. 好话不在声高, 坏话不在音低。 Qulaxdın datse ağzı ham terenner.

Eşexnı döyse at ham diginer.

Gillı çixbarğen anağı, yaxşi öyçi yox dır.

Suniği tiruñ çalğındın bilmes, Kişniği yirex yuzındın bilmes.

Dal guşalsı yel dır, Bala guşalsı ğem dır.

İlinde girğene uş atlam qaldır, Ardınde yanqene beş atlam qaldır.

Börı görmeğen qoy börıdın xorğemes, Pirı görmeğen kiş pirıdın xorğemes.

Tixıl yişağuci ağzı yadames, Zoğzı etguci bilı ağarmes.

Barkişgı heli köp, Yoxkişgı bala köp. 拉耳朵会牵动嘴,

打骡子会惊动驴。

急着嫁的姑娘, 找不到好婆家。

从浪看不出水深, 从脸看不到人心。

树大是风, 儿女大是祸。

前面留三步为进, 后面留五步为退。

没见过狼的羊不怕狼,

没见过鬼的人不怕鬼。

站着说话嘴不乏, 坐着做事腰不痛。

富人钱财多, 穷人孩子多。 Barkiş hergunı et yiyer, Yoxkiş ergeşli ğem yiyer.

Gözdın görğen, 亲眼所见, Eldın ötgen. 亲手所做。

有钱人天天吃肉,

穷苦人早晚吃愁。

Arux atniği sırnağı xıddı,痩马蹄子硬,Abasıniği oğlı xıddı.爸的儿子硬。

第十一章

Barkiş açişqen heli,富人痛爱钱财,Yoxkiş açişqen oğlı.穷人痛爱儿子。

llıcadax yoq etder, 手大要下苦, Ayax cadax yol yurer, 脚大要走路, Başi cadax beğ otder. 头大会作官。

At halinse tüx uzar, 马瘦毛长, Kiş yoxlanse saş uzar. 人穷发长。

Qoynañdiği ot sağalınnı怀中的火,köydırer.会烧焦胡子。

Yişe örğengen ağzı,说惯的嘴,Yukur örğengen düzı.跑惯的腿。

Yatañ veğen etni yivomes, Yatañ veğen helini car vomes. 白给的肉吃不得, 白给的钱化不得。

Yiğende cadaxnı çiğiş, Etgende kiççinı çiğş. 吃饭抢大的, 做活抢小的。

Etguci köp yaxşi, İşguci az yaxşi. 做活人多好, 吃饭人少好。

Arux at çöp yimes, İrincin er xutmes. 瘦马不吃草,懒人不起早。

Yamen etni oñirmese, Yaxși et horimes. 腐肉不剜, 好肉不长。

Yi örğengen tülüğu börıdın atder.

吃惯的狐狸超过狼。

Öyçi durğu öyçiniği emgexnı biler. 成家才知治家难,

Oğıl qız görğu atananiği feydini biler.

见后方晓父母恩。

Umnaxcin öyindi datıx nemi yox dır. 偷吃婆家里无好饭。

Yiraxdiği uruxqaşi, Yaxındiği hamusayi. 远亲不如近邻。

İrincin eşex qulağı uzan, Halizı işt purnı yitli. 懒驴耳朵长, 瘦狗鼻子尖。

Eñir yaraşqen atnı minse yaxşi, Quşqun yaraşqen kişnı carse yaxşi. 适合鞍子的马骑着好,适合奉承的人使着好。

Pişt attux yoho yimes, Cañ atux yoho xorğemes. 虱子多反而不咬, 欠账多反而不怕。

Xusax dox dır, Göziñ aş dır. 肚子虽饱,眼睛未饱。

Başdın qoçilğen balma yağ dır, Yoldın qoçilğen lazima zamzax dır. 从头结发如蜜如清油, 从路结伴如蒜如辣椒。

Ananı icisı koler, Oğılnı abası koler. 母亲夸女儿,婆婆夸儿媳。

Et guşli susı ham guşli dır, Et arux susı ham tam dır. 肉肥汤也肥, 肉瘦汤也淡。 Yirex yağı bala dır, Gözniği yağı mal dır. 孩子是心油, 牛羊是眼油。

Men siniği yiyaller, Sen miniği işşalmes. 我可以吃你的,你不能喝我的。

Gungu mañrese gunciniği iş dır, Anaş çalase iniği iş dır. 公鸡鸣是公家的事, 母鸡叫是自家的事。

Kiş yuzlix etgen bar kiş, İşt görelmığen yox kiş. 人巴结的是富人, 狗见不得的是穷人。

Berget işindi çömilğen, Berget nañdır bilmeğen. 身在福中不知福。

Gölixge irı moñazı cadax, Heliğe irı gaçası cadax. 照牛角大, 照钱话大。

Yağ yalamiğen gemi yox dır, Et uğrımığen mişux yox dır. 没有不舔油的鼠,没有不偷肉的猫。

第十二章

Uğrığın qañurnı as vomes, Uğrığın eşexnı min vomes. 偷的铃铛挂不得,偷的毛驴骑不得。

Callanqan yipnı vulaler, Gezgen yirexnı yiğanmes. 扯断之绳能接, 流浪之心难收。

Ditıxcinnı buğun az, İrıncinnı ete köp. 勤快人今天少, 懒惰者明天多。

Xudaniği rızqısı dosmes, Kişniği gözı döymes. 真主的给养不完, 世人的贪眼不满。

Kiş börığı yamen sağınmes.

人对狼无恶意。

Mören uxlığındı duğmiş, Po doşiğanı bilmimiş. 黄河熟睡时被生了, 枪炮声音没有听见。

Bırma işgini verse voler, Uşma dötni verelmes. 一和二能给, 三和四不能给。 Dal durse yel durmes, İ onese kiş onemes. 树欲静而风不止, 人自肯而人不肯。

Dal xarse özex köp, Kiş xarse ağrax köp. 树老根深, 人老病多。

Xarı dal öziği tiruñ, Xarı kiş aciği yamen. 老树根深,老人气大。

Sorme işse kiş yamen, Yağmur yağse yol yamen. 喝酒人不好, 下雨路糟糕。

Nemi kişniği dır, Xusax iniği dır. 饭是别人的, 肚子是自己的。

Boşağuci gun uzax, Gillağuci gun qısqa. 闲人嫌日长, 忙人嫌日短。

Bulat yoxmi asman yağalmes, Soci yoxmi urux tutdalmes. 天上无云不下雨, 地上无媒不成亲。

Etilüx dox iş, Ölilüx yaxşi iş, Gecilüx az iş. 早饭吃好, 中午吃饱, 晚饭吃少。

İrux vaxı ötbamiş, Yişiğin söziñ esgelmiş. 杏子时节已过去, 说的话语已陈旧。

Asman qaralsı yağmur var, Kiş yuz qaralsı ğem var. 天色变暗要下雨, 人脸变暗有忧愁。

Yel qadan xutse, Yağmur anden yağar. 风从那里刮, 雨从那里下。

Tüs köp cöngi guşli, Süt köp bala guşli. 粪足庄稼好, 奶足孩子壮。

Ötgen gun guyğen gun, Yetmeğen buğungi axalm-axal gun. 过去日、将来日, 不如今天白查查日。

Altunnı yalatse dater, Zamannı yalatse datmes. 黄金丢失能找回, 光阴丢失无法追。

Her yildiği cicex oxşer, Her yildiği kiş oxşemes. 每年的花都一样, 每年的人不一样。

Dağqe yaxın yağmur köp, Suğe yaxın yel köp. 离山近雨多, 离水近风多。

Yazdiği yağmur yağdır.

春天的雨水贵如油。

Damaxqı sıxkiş ağrax yox dır.

饭量好的人无病。

Cöngikiş guyğen guz vaxı, Satıxci guyğen qış vaxı. 庄稼人盼的是秋天, 买卖人盼的是冬天。

Cicex açilğen açilmiğen de, Nemi döyğen döymiğen de. 花美在半开,饭香在半饱。

Ağrax ağızdın girer, beyliyo ağızdın cixxer. 病从口入, 祸从口出。

Kiş diri dır, Heli üli dır. 人是活的, 钱是死的。

Nisnas değmi bezgexlemes, Umnax yimi kiğiremes. 不得伤寒不寒战,没有偷吃不打嗝。

第十三章

Guzdı abam zorağı boşemes, 秋天爸爸的帽子不闲, Qışdı amam kalası boşemes. 冬天妈妈的柯栳不闲。

İşginci aydı issa deme, 二月别说热, Onınci aydı soxa deme. 十月别说冷。

Ot deşe deşe horci ler, 火越烧越旺盛, Kiş ete ete guş aler. 人越干越有劲。

Kiş xarse yirex xarmes,人老心不老,Yirex yetse hal yetmes.心到力不到。

İniği qazan qızımıse, 自家的锅不热, iniği xusax döymes. 自己的肚子不会饱。

Yarı eş dese,朋友痛惜万分,Düşmen qay dimiş.敌人幸灾乐祸。

Qinx gun et yimese göz görmes, Qinx gun et yise yirex görmes. 四十天连吃肉心不见。 Aşdı nemini dañnaşdırme, Soxdı çamcanı dañnaşdırme. 饿时不挑饭, 冷时不拣衣。

İşgendı açixlanme, Döyğendı digineme. 吃时不生气, 饱时不跳跃。

Axqen mören yanmes, Ötgen zaman gelmes. 黄河不倒流, 岁月不回头。

Dal mişax qut yimiş, Kiş mişax kiş yimiş. 树软被虫吃, 人软被人欺。

Döyi halinse sinix cadax dır, Eşgu halinse qurğu tixı lır. 骆驼瘦骨骼大, 山羊瘦尾巴翘。

Kişniği terdin cüyindi derlemes, Kişniği ili otasındı dezgenmes. 不借他人皮袄发汗, 不在他人掌心碾转。

Ağar ülğuci köp dır, Yade ülğuci az dır. 有病死的, 少累死的。

Döyğen poñıñ de, Ağarğen yirex de. 打痛在身上, 骂痛在心上。

Ot otası boş voğı, Kiş yiriğı çiñ voı. 火心要空, 人心要实。 Kiş xarğenden xorğımes, Yirex xarğenden xorğer. 不怕人老, 就怕心老。

Bır ağıl kişge qulax bır, Bır kimu kişge can bır. 一村人一个耳朵, 一船人一条生命。

Bağırıñ cadax sadığıñ et, Yirex kiççi cöngiñ ex. 有胆量做买卖, 无胆量种庄稼。

Barkiş çiğişgen heli, Yoxkiş çiğişgen qulax. 富人争钱财, 穷人争耳朵。

Mörene girı yağmurdın xorğeme,

进了黄河别怕雨,

Uğrı itı yazuxdın xorğeme.

偷了东西别怕罪。

Uğrı yirex vuğen, Uğrı bağır yoxqen. 有贼心, 无贼胆。

Barkiş uğrığenden xorğer, Yoxkiş iringenden xorğer. 富人怕偷, 穷人怕懒。

Deşmeğen odunnı otçaqı tıxmes, Boşağen kişnı öydı çöymes. 湿柴不往灶内塞, 闲人不常家中留。

Çöp qaldırğen özex, Kişqaldırğen qulax. 草留根, 人留名。 İniği yox öyde otiş kön, Kişniği bar öyde otiş dar. 自己的担子自己挑,自己的难心别人愁。

Xusax açixse kiş bilmes, Yiñı yitılse kiş görer. 肚子饿个人知, 衣袖破大家见。

At xaşañ halingen den, Kiş xaşañ yoxlanqen den. 马慢因消瘦, 人懒因贫穷。

Yurğençe yur yirax yol yox dır, Etgençe et engex iş yox dır. 不停的走无远路,不停的干无难事。

第十四章

İniği yuxnı i kutder, 自己的担子自己挑, İniği ğemı kiş yiyer. 自己的难心别人愁。

Yirax yoldı yumul yux yox dır, 远路无轻担, Yaxşiş işdı duğrı yol yox dır. 好事多磨难。

Mişüxniği canı xıttı, 猫儿生命强, Yoxkişniği sinix xıttı. 穷人骨头硬。

Yixılğındın xorği yol yuralmes, Qarğalğındın xorqı aş işşalmes. 怕噎着吃不了饭。

Daqqe çixmi doşan yiyalmes, 不上山吃不了兔子, Suğe göşmi balux yiyelmes. 不下水吃不了鱼。

Yaxın yolnı yurmese yetmes, 近路不走不到, Kiççi işnı etmese dosmes. 小事不做不了。

Yilen tirısı ala,蛇皮子花,Kişniği yiriği ala.人心眼花。

Basniqi ala tiride, Kişniği ala xusaxde. 虎皮花在外边, 人心花在肚里。

Daşindiği qat voler, Yrexdiği qat vomes. 皮肉之伤能治愈, 心灵之伤无法医。

Yaxşi işt cömnemes, Yaxşi mişüx mañremes. 好狗不跳, 好猫不叫。

Döyi böynı niçix uzanvose, Elan dağdiği çöpnı yiyalmes. 骆驼脖子再长, 也吃不了隔山草。

Attı eñr yoxmese yaraşmes, Kişge biqarax yoxmese yaraşmes, 马无鞍子不美, 人无衣装不俊。

Kişniği terdin cüyindi derlemes, Kişniği ili otasındı dezgenmes. 不借他人皮袄发汗, 不在他人掌心碾转。

Qımasqanniği qannı görmes, Axuboniği aşnı görmes. 蚂蚁的血看不见, 阿訇的饭看不见。

Ağzıññı gelğen aşnı, Purnıñı yitme. 到嘴里的饭不要推到鼻子里。

Oğıl voğuci kişniği oğlını külime, Qız voğuci kişniği qızını külime. 有儿子的别嘲笑别人的儿子, 有姑娘的别嘲笑别人的姑娘。 Cöngi kişniği yaxşi, Bala iniği yaxşi. 庄稼别人的好, 孩子自己的好。

Kişniği su dadıx, İniği et tam. 别人的水香,自家的肉淡。

Bağzux çurse xusax de, Piçax sunse qınşin de. 肠子烂在肚子里, 刀子折在刀鞘里。

Suçax kiççi bağlığı cadax, İzı kiççi sözı cadax. 水桶小箍子大, 人儿小口气大。

Basse in et yiyer, İştte in box yiyer. 跟虎吃肉, 跟狗吃屎。

Tırne ülse un qalar, Adam ülse ad qalar. 雁过留声, 人过留名。

Qayne yoqqen yenkin, Öğen yoqqen at. 没有婆婆的儿媳,没有缰绳的马。

Yisgelğen ayaxnı kişge görğesme, Öydiği işnı daşinı bildırme. 臭脚别让人看, 家事别往外传。

Qaşqen atnı tutaler, Yişiğen söznı yiğalmes. 逃跑的马能追回, 说漏的嘴难收回。 Mören tiruñ dır, Doşaş kiççi dır.

Ağını inişmese yangularde, Yangular inişmese otçaxde.

Bır ağaş yut tixelmes, Bır kezex dam qılalmes.

Yurmeğen yolnı birgez yurer, Görmeğen kişni birgez görer.

Kiş xıttı ağrax mişax, Kiş mişax ağrax xıttı.

Dazgur yarux diğenden xorğer, Axzax qısqe diğenden xorğer. 河水深,响声小。

弟兄不和在妯娌, 妯娌不和在伙房。

独木难立房, 块土难砌墙。

不走的路该走一边, 不见的人该见三边。

人硬病软, 人软病硬。

秃子怕说光, 瘸子怕论短。

第十五章

Yişaşbır kulişbır, 说着哩、笑着哩, Yirexdı düğlır aslanbır. 心里的疙瘩吊着哩。

Barlansı gedenme, 富了别高傲, Yoxlansı gumnanme. 第了别萎缩。

Sunqan qol yiñide, 胳膊折了在袖里, Köyğen aş qazande. 饭菜焦了在锅里。

Dağ vuğan yerdı bürı var, 有山就有狼, Kiş vuğan yerdı uğrı var. 有人旧有贼。

At ağınığen yerdı tüx qaler, 马打滚处留毛, Kiş ağınığen yerdı yüt qaler. 人打滚处留房。

Bixi üşgen tırne, 高飞的大雁, Bırgunnure qumer. 总有一天要降落。

İniği cicex görınmiş, 自己的看成了鲜花, Kişniği dezex görınmiş. 别人的看成了驴粪。 Berget ense manniği voğı, Beyliyo ense miniği voğı.

Kişniği başdiği cöyinnı görer, İniği başdiği döyinı görmes.

Qarğa başdiği qaranı görmes, Döyi beldiği gurunı görmes.

Purnı cöyini cöyin qumdirmığen kişge, Yaxşi yarı yoxdır.

Dal öziği tiruñ voğı, Kiş yiriği mişax voğı.

Ömexliğen yoxmese tixilme, Tixilğen yoxmese yukkurme.

Şiñnığın kişnı lab vurer, Şıñnımığın inı lab vurer.

Giçişgen yernı i xışler, Yaxşi yamennı kiş yişer.

Bar vose lab vur vomes, Yox vose giñnan vomes. 有福大家享,有难唯我抗。

能看见别人头上的苍蝇, 看不见自己头上的骆驼。

乌鸦看不见头上的黑毛, 骆驼看不见背上的弓背。

鼻子底下不让落苍蝇的人,

不会有好朋友。

愿树深扎根, 愿人心善良。

没爬过不要站, 没站过不要跑。

有智者夸别人, 无知者吹自己。

痒处自己挠, 好处别人说。

富了不该吹, 穷了不该羞。 Heli iniği dır, Edeb manniği dır.

Öxriğuci ağzı lanzax, Döyğuci ilı xıttı.

Yaxşi işt bir xoynı sıxler, Yaxşi kiş ağılnı damner.

Yaxşi oğlan öydı boşe otmes, Yaxşi qız parmuñdı qaluxnı işmes.

Bırken gise üşme etmiş, Bırağız yise qusme etmiş.

Dalniği qoğı, Kişniği yuzı.

Duğrı yurğuci kiş dır, Eğer yurğuci işt dır.

Gaçanı yişe yişe cadax, İşnı ette ette kiççi.

Bır kiş ğarleğen, Öyçisi gedengen. 钱财是自己的, 礼性是大家的。

骂人者嘴脏, 打人者手恨。

好狗守座林, 好汉抬一村。

好男不懒惰守家闲坐, 好女不赖食婆家剩汤。

> 穿一件几乎要飞, 吃一嘴几乎要吐。

树靠皮活, 人靠脸活。

人走正道, 狗走邪道。

话越说越大, 事越做越小。

一人得志, 全家傲慢。 Yaxşi at eñırdı yoxdır, Yaxşi kiş çamcadı yoxdır. 好马不在鞍, 好汉不在装。

Dezex daşi yilbı işi yirı, Kiş daşi duğrı yirex ala. 粪蛋外光而内粗, 混蛋外直而心花。

Gölix cadax piştnı üldıralmes, Sözıñ cadax quşnı çiralmes. 牛大压不死虱子, 话大说不掉飞鸟。

第十六章

Heme berxet yirex düzden, Heme beyliyo ağzı boşden. 凡福生于善心, 凡祸出于口松。

İssi vomese soxdin atme, Yaxşi vomese yamendin atme. 不热、别过寒, 不善、别过恶。

Qımesqan ayaqqı doraş, Sıxzeğen ağzığı doraşme. 要学蚂蚁腿脚,不学喜鹊之嘴。

Aqıl attux yaş ullıdı yoxdır, Söz yaxcux un bixidi yoxdır. 有智不在年高, 言美不在声高。

Yiğendi vaxde qarğalqular, Yurğendi vade yixilqular. 吃饭当心噎, 走路当心跌。

Kişniği kurlüxnı görer, İniği sağalnı görmes. 能见别人的眉毛, 不见自己的胡子。

Uğrı iti barlanmes, Qonax gili yoxlanmes. 作贼富不了, 来客穷不了。 Çamcanı görğen, Kişnı görmeğen. 衣帽取人, 不见其人。

Çiş attux tañ uzanden, İs attux dil uzanden. 夜长梦多, 舌长事多。

Kişniği yuzı biqaraxden, Kişniği bağırı heliden. 人面子在衣裳, 人胆子在钱财。

Atniği yaxçux ayaxde, Kişniği yaxçux sözıde. 马美在蹄, 人美在语。

Dellikiş yişeğını galar, Sağırkiş coğleğını galar. 呆子爱傻笑, 聋子爱干扰。

Erkişnı satıxden, Qadinkişnı döyiden. 做生意看男人, 过节日看女人。

Barkiş yoxlanse otte bilmes, Yoxkiş barlanse yure bilmes. 富人穷了不会坐, 穷人富了不会走。

Altunnı otden biler, Alimnı sözden biler. 烈火试金, 学问识人。

Yaxçux adne atanam qoşci, Yamen adne izım qalci. 好名字父母取, 坏名声自己留。 İşt box yiğini çöyelmes, Bas et yiğini çöyelmes. 狗改不了吃屎, 虎改不了吃肉。

Balux çalğen xuttalmes, Birği yorğen damnalmes. 鱼起不了浪, 蚤掀不了被。

Öy damcidin xorğer, Kiş tamçidin xorğer. 房怕雨漏, 人怕脸厚。

Meñkiş ilini tussaller, Birkiş ağzını tussalmes. 千人手易挡, 一人嘴难堵。

Eşex ağzını bağleler, Kişniği ağzını bağlalmes. 栓得了驴嘴, 挡不了人嘴。

Uş gun yişimise ağzıñ ağır, Uş gun yasımise iliñ ağır. 三天不说口生, 三天不做手笨。

Em yarmax bixi aşaxdı yoxdır, Kiş yaş ullı kiççidı yoxdır. 药不在价高, 人不在年老。

Yolnı bilğidesi yolciği sor, Alimnı bilğidesi axunnı sor. 问路问旅客, 知识问阿訇。

Daşka ağırlan, Küxka üsme. 要像石头那样沉重, 别像麦肤那样轻飘。

第十七章

Sengen cicexnı daxınmes, Lab vurğen söznı diñnemes. 谢花没人戴, 大话没人听。

Moñis qulaxdın xıddı, Sağal kürlüxdın uzan. 角比耳朵硬, 胡子比眉毛长。

Çarmaxsu duriler, Yalğan iş açiler. 洪水能澄清, 谎话能揭穿。

Yaxşi diğendi ağzñ yilbilime, Yamen diğendi diliñ dombaxleme. 说好不要油嘴花舌, 说坏不要结结巴巴。

İşt döyğendin xorğer, Kiş söyğendin xorğer. 狗怕追打, 人怕揭发。

Tudalğanı sapdır, Tudalmığanı ağız dır. 能抓把柄, 抓不了嘴巴。 Üçiliğendi yuzıñ xıddı vol, Yandırğendi yiriğñ xıddı vol.

Etde bilğen yişi bilmese tañ, Yişe bilğen etde bilmese tañ.

Qorığı çirax deme, Dazgurı darax deme.

Guzguğı yuzgez uşirğen, Yetmeğen yuzıñnı bırgez yuğen,

Bırdasır helidin erkişni biler, Bır zanzı nemidin qadinkişni biler

Zanzı bir doşemes, Zanzı qoş çartixler.

Uzandal duğrıdır, Ullıkiş ağır dır.

Doşan et susıniğisusı, Yarı yanıniği yarı.

Ullı işt horum bilğen, Kiççi işt doraş furğen. 接的时候脸皮要厚, 还的时候心要狠。

会做的也许不会说, 会说的也许不会做。

给瞎子不要说点灯, 给秃子不要说梳头。

照镜子百边, 不如洗脸一边。

一块钱能见男人, 一碗饭能见女人。

一只碗不响, 两只碗叮当。

长树端,大人沉。

兔子肉烫的汤, 朋友外的朋友。

大狗听到风声, 小狗模仿别人。 Bilıñ gurlan daqqı çixaler, Başıñ salın başşe alalmes. 弯着要能上山, 低者头认不了错。

Dağnı ayaxla baser, Kişnı ağızla damner. 用脚踏山, 用嘴压人。

Urxannı düğur keler, Gaçeğı ornur keler. 绳子要有个结尾, 说话要有个根据。

Beğ otquciği yalğen yarı uş var, Keliğuciği yaxşi yarı uş var. 当官的有三个假朋友,要饭的有三个真朋友。

Kişdin aşax aşax emesdir, Kişdin bixi bixi emesdir. 比人低不算低, 比人高不算高。

Ülix eşex börıdın xorğemes, Yuzı xıddı üyetdın xorğemes. 死驴不怕狼, 厚脸不害臊。

Piçaxla qoynı carar, Gaçela kişnı carar. 刀子宰羊, 恶言伤人。

Öy cadax kiş cadax emesdir, Söz kiççi kiş kiççi emesdir. 房子大人并不大, 声音低人并不低。

Micitdı girğen axunnı irı, Qonaqqı girğen isığı irı. 进了寺随阿訇, 赴了宴随主人。 Yiriği cace ağzı bal.

心是毒蝎嘴是蜜。

Goñni alse heli kelemes, Yirexge değse piçax kelemes. 取心不用化钱, 伤心不用刀砍。

Uğrı itı barlanmes, Umnax yiyi guşlenmes. 作贼富不了, 偷吃胖不了。

Tuluxkema furme, Köxkema üsme. 像皮袋那样别吹, 像麸子那样别漂。

Yaxşi atde bır qamcu, Yaxşi kişge bır ağız. 好马一鞭, 好人一句。

Nemini işde vax, İsni etde vax. 饭要吃着看, 活要做着看。

Daqqı çixmese asmanniği bixini bilmes.

不上高山不知天高,

Qollı enmese yerniği xaluñnı bilmes 不进深谷不知地厚。

Kişniği yirex helila vaxar, Suniği tiruñ kimula vaxar.

人心要用钱试, 水深要用船试。

Uştiñ örğetgende, Yidıtiñ örğengende. 三份靠教, 七份靠学。 İniği başiñnı ense, Masux gaçanı biler. 事到自己头上, 连蒙古话也会讲。

Dere yisedı döyğu volci, Töt yişesedı bilğu volci. 即便拾着吃也该饱了,即便说藏语也该懂了。

Oğlıñ örğetse kiş ilinde, Kinıñ örğetse yattux iççinde. 教子在人前, 教妻在枕边。

Bilğuci bır ağız, Bilmiğuci on ağız. 明者一句, 笨者十句。

Bilğuci yolını vaxar, Bilmiğuci tamaşanı vaxar. 明人看门道, 笨人看热闹。

Yişı bilğen diñnı bilğene yetmes, Örğet bilğen örğen bilğene yetmıs.

会说不如会听, 会教不如会学。

Et vuğen bozı buruşdı yoxdır.

有肉的包子不在楚楚上。

Dellikiş qazannı vaxar, Yildamkiş otnı vaxar. 愚人看锅, 明人看火。

第十八章

Quş tutse oñı den,捉鸟从鸟巢,Kiş sorse cabın den.问人问朋友。

Yülnı peşisi durilanner, 泉水越淘越清, Alimnı örğensi tirunlanner. 学问越学越深。

Kiş şindi kiş var,人里头有人,Adamade su var.唐瓶里有水。

Yişi bilğen kişnı kulitdırmiş, 会说让人笑, Yişi bilmeğen kişnı diginetdırmis.

Uş yildı satıxnı etder, 三年能做买卖, On yildı cönginı exelmes. 十年种不了庄稼。

Beşkişdın ilinı çixalmese, 上不了五个人之前, On kişdın ardını qalme. 别落于十个人之后。 Arandı at öynatdalmes, Ağıldı kiş paratdalmes.

Çiş yoqqın nemi datıx yoxdır, İş yoqqın yixit tıxtıx yoxdır.

Datıx yoxmısı yiğusı gemes, Heli yoxmısı gezgusı gemes.

Eñir yarmağı atdın atmiş, Biqırax yarmağı kişdın atmiş.

Asman bixı dağ bixı, Yetmeğen kişniği goñnı bixı.

Saxıtnı carsı esgilanner, Alimnı örğensı yañılanner.

On gez göringini, Yetmeğin birgez deggini.

İlipnı bilğen benı bilmeğen, Daşinı bilğen iççinı bilmeğen.

Yutnı kiş tixginı, Yolnı kiş basqanı. 羊圈里赛不了马,村子里耍不了人。

没牙吃饭没味道, 没事青年真无聊。

没有味道不想吃, 没有钱化不想浪。

鞍价压了马, 衣价压了人。

兰天高来青山高, 不如人的心儿高。

家具越用越旧, 学问越学越新。

眼过十边, 不如手过一边。

知一不知二, 知外不知内。

房子是人立的, 道路是人踏的。

Piçaxnı carsı yilbilanmner, Aqılnı carsı yildamlanner.

Yülsunı daşi dosmes, Alimnı örğin dosmes.

Mörenı girğen tiruñ şalañnı biler, Yimuşnı yiğen datli xuşañnı biler.

Yarmax vuğanı altundır, Yarmax yoqqanı alimdır.

Bilğidese örğengence, Örğengidese añnaşqence.

Halla izını asırar, Aqılla öyçinı asırar.

Bır düğnı tişse mannı tişşer, Bır işnı bilse mannı biler.

Bır damci sudın gunniği yaruxnı görer, Bır ağız sözdın kişniği yirexnı

görer.

刀越用越明, 智越用越灵。

泉水舀不完, 知识学不完。

进了黄河知深浅,吃了水果知酸甜。

有价的是金银, 无价的是学问。

要想知道不断学,要想学习不断问。

靠力气养自己, 靠知识养全家。

解一结能解全结,通一事能通全事。

一滴水能见阳光,

一句话能见人心。

Cöyin ayağı ham etdir.

苍蝇的爪爪也是肉。

Yirex görmese göz görmes, Goñnı qoymese iş pişmes. 心眼不见肉眼不见, 不放心思事情不成。

Helini eldi qısın, Alimni yirexdi qısın. 金钱要捏在手里, 学问要捏在心里。

Duz işgen sözı tam emesdir, Dünya görğen bilimi şalañ emesdir. 吃了青盐话不淡, 见了世面识不浅。

Üçiliğen mişux gemi tutmes.

借的猫不抓老鼠。

Suğı çişgenkişnı tutme, Tutse don keler. 别救落水人, 救了还得给袍穿。

Çirax tutdı duğrı yol datmes, Yaxşi itı yaxşi yuz datmes. 举着灯找不到端路, 做好事得不到好报。

Tuqqı mağlanı yidirğen, Axdırma azıtdı yurdırğen. 给鸡喂大豆, 迫人赤脚走。

Yenkin öye girğen, Socinı mişmaqqı tıqqen. 新娘进了房,媒人扔旮旯。

第十八章

Su işmeğen eşexnı başindin basme 不喝水的毛驴不要头上按。

Yimuşnı yiğen dalnı kisme, Öynı otqen damnı yixme. 吃了水果别砍树, 住了房子别推墙。

Sunı işgen yülnı unatme, Kişnı otqen cüdnı unatme. 吃水别忘清泉, 做人别忘祖宗。

Mişüx dallı çiqqanı bassı örğetmici, 猫把上树的本领没教给虎,

Cumçux tüni uşgini bukutdı örğetmici.

鸟把俯冲的本领没教给鹰。

İsıdır de ardını yanme, Qonaxdır de ilinı girme.

别以主退后, 别以客抢先。

Dardın aqıl girer, Köndın beyliyo çixar. 急中生智, 宽中生祸。 Eşgu arandı döyi sıxmes, Kiççi mişitdi ullı axun sıxmes.

Beğ ulğese atananı danımes, Heli köplanse Xudanı danımes.

Toğılı yumetı dalemes, Yarı arağı giralmes.

Dirilğenni görmesi sorma işdir, Dirilğenni yilemesi box yidir.

Yaxşi sağınse yaxşi verer, Yamen sağınse yamen değer.

Niçixlisı buğdı dermen göze çişşer,

Niçixlisı oğlan torax cöyini girer.

Yüxlüx neşgi yerdın callanner, Xağet yoxbı yerdın tişlenner.

Dünyadiği yamaxne axıratdı yamame.

İtüxge yaraşqen kipnı yasar, Erkişge yaraşqen kinını yaratder. 山羊圈容不下骆驼, 小寺容不下大阿訇。

官做大了不认父母, 钱攒多了不认真主。

小鸡不生蛋, 朋友不济难。

没见过疯子让人喝酒, 不相信疯子让他吃屎。

好意念终有好报, 做坏事终吃恶果。

怎样大的麦子也要进磨眼,

怎样硬的汉子也要进泥土。

毛线细处断, 麻纸薄处穿。

现世的补丁不要补到后世。

按靴子制作楦头,按男人造化妻子。

Beyliyo ense sabır qıl, Berget ense şukur qıl.

Bırınci damci qala damse, İkinci damci aña damer.

Xudaniği gilişi asan dır, Xudaniği inişi xıddı dır.

Qan bezelğendin xorğeme, Kafan giğendin xorğe.

Eşex dermen qoğı yetmiş, İşler başiññı enmiş.

Gölix xarse moñazı neşgilanner, Kiş xarse saci serexlanner.

Köndı kişgı bır qaliş, Dardı iğı bır quliş.

Meñ kiş qarğığen, Ağırmısede ülğen.

Qazmaxqı umut datmese, Qazan qırğındı ilanme. 遇灾难要忍耐, 遇福分要知感。

头一滴漏水滴那里, 第二滴也就滴那里。

胡大的清算是缓慢的, 胡大的惩罚是严厉的。

不要怕流热血, 而要怕穿卡凡。

毛驴走到磨门前, 事情落到人头上。

牛老角变细, 人老头发稀。

宽处给人五寸, 窄处得人一米。

千人诅咒,不病也死。

不想吃锅巴, 别在锅边转。 Dünyağı ğem köp yirex dunux

dır,

Axıretdı ğem köp yirex

yarux dır.

Kişgi yaralğene toraxqe, Toraxqı yaraxğene Xudaqe.

Bır eşgu ilindi bır oş çöp var, Bır kiş ilindi bır zanzı aş var.

Yaxşi dal yaxşi yimuş durar, Yaxşi kiş yaxçux ad qalar.

Kişdın keliğen yüxlüx yoğen dır, Xudadın sañnığın yağmur ullı dır 为现世忧愁心暗眼浑,

为后世忧愁心明眼亮。

求人不如求地, 求地不如求主。

一只山羊有把草,一个汉子有碗饭。

好树结好果, 好人留好名。

向人要的毛线粗,

祈主要的雨水丰。

第十九章

Ülğusı ağraqqı em yoxdır. 该死的病没药治。

Paltağı engen odın,斧头得木柴,Çedennı engen dezex.背篼得粪便。

Berget Xudadın, 福泽来自真主, Beyliyo izındın. 灾难出自自己。

 Bırkişniği berget öyçiği ener,
 一人福气降全家,

 Bırkişniği yazux ağılı değer.
 一人罪恶祸全村。

Doğmeğen kiş var,有不生的人,Ülmeğen kiş yoxdır.没有不死的人。

Gözıñ qorı görmeğ bır dünya, 眼瞎不见一世, Yiriğiñ qorı görmeğen işgi 心瞎不见两世。 dünya. Bır gunniği gunahı azdır deme, Meñ gunniği ameli köp dır deme 一日之恶不算少, 千日之功不算多。

Sudın çiqqan duz sudı irer, Toraxdın çiqqan kiş toraxdı irer. 盐出于水见水就化, 人造于土死后归土。

Ottus dağdiği börı qoy boğğer, Qirıx dağdiği börı ham qoy boğğer. 吾土斯山的狼会吃羊, 格日合山的狼也吃羊。

Şalañ colaşqın tiruñnı yişeme, Yuzdın colaşqın yirexnı görğesme. 浅交别谈深, 知脸别给心。

Terdindi yuñ xaluñ vomağı, Nemidi et guşli vomağı. 穿皮袄别毛厚,吃三餐别肉肥。

Sarıdı bir geci, Oxlaxdı ham bir geci. 宫殿住一夜,草房睡一宵。

Kişge veğen sedeği, Xudadın keleğen rızıqı. 给人施舍, 从主祈福。

Kişge veğen sedeği, Xudadın keleğen rızıqı. 给人施舍, 从主祈福。 Duqquci gillemes, Xuçilağuci giller. 生孩子的不急, 抱孩子的焦急。

Zorax daxınqucur erkiş emesdır, Gitu daxınqucur qadınkiş emesdır 戴帽子的不全是男人, 戴盖头的不全是女人。

Boşiğin uxnı datme, Boşiğin atnı minme. 闲弓别拉, 闲马别骑。

Dat duğrıtalmığen yip yox dır, Yişe düzetdalmığen kiş yox dır. 没有拉不直的线, 没有劝不端的人。

Uğrı uğrısı bir gez yazux dir, İsi öxresi yuz gez yazux dir. 贼偷一次过, 主骂百次过。

Ullıkiş ornaşmısı dix yox dır, Kiççi kiş ornaşmısı çix yidır. 大人做措不要紧, 小人作错要挨棍。

Bal köp vosı aci dır, Yilim köp vosı yaxılmes. 蜜多了不甜, 胶多了不粘。

Kişge isı yoxa deme, özilüx cöyindin isı çixxer. 别说人没主, 骆驼蓬下会出主。

Sarıdı bir geci, Oxlaxdı ham bir geci. 宫殿住一夜,草房睡一宵。

Bır gunniği gunahı azdır deme, Meñ gunniği ameli köp dır deme. 一日之恶不算少, 千日之功不算多。

Sudın çiqqan duz sudı irer, Toraxdın çiqqan kiş toraxdı irer. 盐出于水见水就化, 人造于土死后归土。

Ottus dağdiği börı qoy boğğer, Qirıx dağdiği börı ham qoy boğğer. 吾土斯山的狼会吃羊, 格日合山的狼也吃羊。

Şalañ colaşqın tiruñnı yişeme, Yuzdın colaşqın yirexnı görğesme. 浅交别谈深, 知脸别给心。

Terdindi yuñ xaluñ vomağı, Nemidi et guşli vomağı. 穿皮袄别毛厚, 吃三餐别肉肥。

第二十章

Gillı yurse yadar, 快走会疲乏, Asan yurse yetder. 快走也到达。

At ningen yukırğı, 要马儿跑的快, At çöp yimiğır. 要马儿和吃草。

Köndı tüsir deşdirmes,宽处不点一根香,Dardı bismillenı qoş oxer.窄处不停把主唤。

Doğğe bilmeğen yazde, 不会生的在春, Ülle bilmeğen qışde. 不会死的在冬。

Uzan qısqı çixurdır, 长短是个棍, Ullı kiççi beğur dırdünya. 大小是个官。 Singu yerdı sinmimiş, Qumqu yerdı qummamiş. 该渗的地方没渗, 该落的地方没落。

Ağzı zanzıde, Goñnı qazande. 吃着碗里的, 瞧着锅里的。

Yiñı şindiği otnı yiñışindı sendır.

袖筒里面的火要灭在袖筒里。

Goñni asmandın bixi, Rızqısı xağatdın yoxbı. 心比天高, 命比纸薄。

Yorğannı irı ayağıñ uzat.

看被伸腿。

Düşmen bir az emes dir, Yarı yuz köp emes dir. 敌人一个不算少, 朋友百个不算多。

Bır gez öynaşqen kişdır, On gez öynaşqen iştdır. 玩一次的是人, 玩十次的是狗。

Seci yemnı yidırğen, Döyi yuxnı kutdırğen. 喂的麻雀食, 驮的骆驼驮。

Sovannı irı çöyinnı alar, Kişgı irı zoraxnı daxar. 按犁买铧,看人戴帽。

Gise öyçiği iri, Yise xusaxqı iri. 看家境穿衣, 按肚量吃饭。

Çixbarğen ötex aşax, Girgelğen ötex bixi.

Et yiğendi isge vose, Susi işgendi ham isgi var.

Kemniği qazan cöyi qara emesdir.

Ara dise daşlıxnı di, İşlixnı sorme.

Vure bilmeğen daş cadax vomiş, Öxrı bilmeğen söz cadax vomiş.

Göx asmannı qırğur var, Qurı ziññı cöyur var.

Uğrı qaşqan, Qonı itgen.

Bır ağız cadax söz, On yilniği bergetnı buzar.

Axıret yoldı yaş ullı kiççi yoxdır.

Şıñnığın dünyaniği yoğci dır.

出去的门槛低, 进来的门槛高。

吃肉有份, 喝汤也该有份。

谁家的锅底不是黑的。

劝架劝面子, 不要问里子。

不会打的石头大了点, 不会骂的口气大了点。

> 蓝天有个边, 枯井有个底。

小偷已跑, 方才关门。

一句大话,

会毁了十年的福气。

黄泉路上没大小。

能者是现世的奴仆。

Erkiş yancuğı dol vomes, Qadinkiş xusağı döy vomes.

男人口袋不能满, 女人肚子不能饱。

第二十一章

Atnı ilinı min, 马要前面骑, Eşexnı ardını min, 驴要后面骑, Losanı otasını min. 骡要中间骑。

Eş ede bilmeğen baladır. 不会叹气的是孩子。

Açişqanı ullısı,疼的是长子,Söyinginı kiççisı,爱的是小子,Ersın xuttırğanı otası.使人胀气的是次子。

At yişiğın at söz, 马说马话, Eşex yişiğın eşex söz, 驴说驴话,

Losı yişiğın orxa tünı söz. 骡子说的不三不四话。

Kişnı açişmamiş,没有疼爱人,Helinı açişmiş.而是爱了钱。

Yirex ağraxnı yirexla vaxar. 心病要用心来治。

Adı ullı, Xonası qurı. 名气大, 案板空。

Yise datıx yoqqen, Cağese yazux vuğen. 吃起没味道, 扔掉有罪过。

Qodı at vuğen bar emesdir, Öydı kiş vuğen yox emesdir. 门前有马不算富, 家里有人不算穷。

Ullı yerdin göz qoy, Kiççi yerdin el qoy. 从大处着眼, 从小处着手。

Dağdiği doşen, Görğucurı ısge var. 山里的野兔, 凡见着有份。

Yağ helila ça alme, Ça helila duz alme. 油钱别买茶, 茶钱别买盐。

Tux mañrıseda tañ atdar, Tux mañrımıseda tañ atdar. 鸡鸣天就亮,鸡不鸣天也亮。

Başqa yerdin gelğen alim bixi dir, Başqa yerdin alğen yarmax ullı dır 外地来的学问高, 外地买的价格昂。

Yiğle bilğen balağe, Emcux köp dır.

会哭的孩子, 奶子多。 Yazdı basqen toğılanı guzdı sane, Çişdı dadqen urxannı öyindi isde. 春天抱的小鸡秋天数, 梦中找的绳子醒后寻。

Uş gez yişiğen yaxşi sözni, Sağır ham yixler. 说过三边的好话, 聋子也厌烦。

Yoxkiş qonaxdın xorğer, Barkiş keliğucidın xorğer. 穷人怕来客, 富人怕乞丐。

Dal vose xarısı vome, Beğ otse kiççisı otme. 成树别成老树, 当官别当小官。

Yi bilse tuxbaş yogo et dır, bilmese qoybaş yalıñ tüx dır.

会吃鸡头全是肉, 不会羊头都是毛。

İsı qonaqqı ire, Qonax isığı ire. 主随客,客随主。

Axunboğı yaxçuxnı yişeme, Calıxciği yazuxnı yişeme. 给阿訇别讲漂亮, 给屠夫别说罪过。

Moñes gölixnı basmiş, Adı izını basmiş.

角大压了牛, 名大压了人。

Yer uş tap yaxşi uş tap yamen, Kiş uş gez bixi uş gez aşax. 地三块良三块劣, 人三次高三次低。 Xaxıtdı otnı düralmes, Xıbbı sunı yiğanmes. 纸里包不住火, 口袋盛不住水。

Sunqan qazannı yamalmes, Qalğen adnı buzalmes. 碎锅补不了, 骂名抹不掉。

Yaxşi iş üççirese uş atlam gir, Yamen iş üççirese beş atlam yan. 遇好事进三步, 遇坏事推五步。

Açix gemeğen kiş yox dır, Asman yağmeğen gun yox dır. 没有不生气的人,没有不下雨的天。

第二十二章

Yazqen sunı yiğenmes, 泼水难收回, Yixqen damnı tixelmes. 墙倒难扶起。

Bulat dolse yağar, 云多会下雨, Ğem dolse yiğlar. 愁多会哭泣。

Yaslanqen bad, 会打扮的鸭子, Ağzını yaşeralmamiş. 没能掩盖住扁嘴巴。

Piçax yoxmi qoy caralmes,没刀宰不了羊,Heli yoxmi iş piştalmes.不钱办不了事。

Atnı çulurla bağlar, 马用缰绳栓, Kişnı balala bağlar. 人用孩子栓。

Döyi qurğu yere deggende.

骆驼尾巴触到地下的时侯。

Bırmax uzan qısqe var, Alim bixi aşax var. 指头有长短, 学问有深浅。

Su tünı axar, Kiş orxa yurer. 水往低处流, 人往高处走。

Uruxqaşi yirax yaxşi, Hamusayi dam bixi yaxşi. 亲戚远了好, 邻居墙高好。

Yarı köndı yaxın, Ağinı dardı yaxın. 朋友宽处近, 邻居窄时近。

Qayna ağzındı gaça köp, Yenkin yuzındı eñilüx köp. 婆婆嘴里话多, 儿媳脸上粉多。

Saciñ ağarmiş, çişşiñ sarğalmiş, Kişşiñ xarqomiş. 头发白了, 牙齿黄了, 人儿老了。

Cöngi pişse bir satde, Kiş xarse bir yilde. 田黄一时, 人老一秋。

Loñxı dovaxnı bixdıler, Kişniği ağzını tusalmes. 瓶盖能盖住, 人嘴实难堵。 Yamenkiş bağırı cadax, Kiççikiş aciğı cadax, Yaxşikiş xusağı cadax. 坏人胆大, 小人气大, 好人肚子大。

Quş datınqın esgi oñı, Kiş sağınqen duqqen yirı. 鸟恋旧巢, 人想故乡。

Sağır gözla diñner, Qorı yirexla görer. 聋子用眼听,瞎子用心看。

Bır çix deşgusur yoxdır, Bır kiş otişur yoxdır. 一根棍难烧, 孤独人难熬。

Kiş dese yaxşisını çix, Heli dese zağlisını çix. 要人嫁好人, 要钱嫁凶汉。

Dermen suğı iri ilanner, Kinı xarsığı iri ilanner. 磨顺水转, 妻随夫转。

Xarkiş işşer yiyer, Yixıt öyner küler. 老人吃吃喝喝,青年说说笑笑。

Malcidın boşağuci yoxdır, Satıxcidın gillağuci yoxdır.

没有比牧人清闲的,没有比商人忙碌的。

Bır turmeğe tişux bır, Bır kişge ornı bır. 一个萝卜一个坑, 一个汉子一个位。 Bır dalniği yimuş dahli

xuşañ var,

Bır cüdniği bala yıldam

dixe var.

Heli vose doşan moñasnı alar.

Dağnı damnağen basdır, Ağılnı damnağen kişdır.

Bır yanqı damnı qılımes, Bır yanqı söznı diñnemes.

Baş gicişse belnı xışlames, Bel ağarse içixnı suvames.

Yaxçux cicexnı yaşil yafrax damner, Yaxşi erkişnı yaxşi kinı

damner.

Cicex herguni qızalı yoxdır, Ay hergeşdi gosguri yoxdır. 一树之果有酸甜,

一母之生有愚贤。

有钱能买兔子角。

抬山名的是虎, 抬村威的是人。

不砌一面墙, 不听一面词。

头痒不挠背, 背疼不揉腿。

绿叶配美化,

好妻配好男。

花无千日红, 月无夜夜圆。

第二十三章

Yox kişgı beyliyo yoxmese 穷人无灾便是福,

bergetdır,

Xar kişgı ağrax yoxmese yixıtdır. 老人无病是轻年。

Yoxkişge vuğen yox ğem, 穷人有穷忧, Barkişge vuğen bar ğem. 富人有富愁。

Çirax sengendi bir yaruxlanner, 灯临灭会亮一下, Kiş ülğendi bir yaruxlanner. 人临死会醒一阵。

Dalnı teretsi qurar,树挪会死,Kişnı teretsi xutder.人挪会活。

Sunı kurığı öşmes, 水不能用斗量, Kişnı yuzındın almes. 人不能脸上看。 Qulaş qısqası var, 勝子有短的, Qaliş uzanı var.

扎子有长的。

Zimzim yağmur sel çixmes, Uxxey muxxey iş pişmes. 毛毛细雨不成洪水, 唉声叹气不成大器。

Ziñsudın balux çixmes, Qarğaşdın yimuş durmes. 井水中不出鱼,榆树上不结果。

Uzanı dimurci, qısqası yönci, 长的铁匠, 短的木匠, 不长不短是毡匠。

Uzan qısqı yoxqen çixci.

一样生意做十样,

Bırdürlüx satıxnı on dürlüx etder,

十样庄稼种一样。

On dürlüx cöngini bir dürlüx exxer.

Kişniği sözını diñneğen, İniği qazannı sundırğen. 听了别人的话, 砸了自己的锅。

Yişi bilğen gulüxlimiş, Yişi bilmeğen çörimiş. 会说的说圆了, 不会说的说翻了。

Eşexminguci ayağı boşemes, Kiççilix alğuci yiriği boşemes. 骑毛驴的腿脚不闲, 娶小老婆的心不闲。 Yux ağır çöriller, Oğıl köp iş çeller.

Umut datgen oñade doşan yoxdır.

Yaxşikiş başindı iş köp.

Yoxkişniği tağannı yel furdırmiş.

Möñrığın böri et yiyalmes, Lab vurğenkiş iş paratdalmes.

Malnı alişsı yaxşilanner, Kinını alişsı yamenlanner.

Ax atnı minmis, Ax kişnı basmiş.

Uğrı mökendı biğen.

Yol ağzındiği cöngi işgın, Dyen aşquciniği kinı işgın.

Cicexnı dezexgı qadamiş.

驮子重会翻驮, 儿女多会碍事。

盼望的窝里没兔子。

好人头上事情多,

穷人的炒面被风吹走了。

嚎叫的狼吃不了肉, 吹牛的人办不了事。

牲畜越养越肥, 老婆越倒越糟。

善马被人骑, 善人被人欺。

小偷乐在厕所里,

路边的庄稼可怜, 店家的老婆可怜。

美花插在牛粪上。

İniği yağ zitiñni çöyğen, Kişniği su zitiñni itgen.

Yaruxnı itgen dunuxnı itgen, Öydiği uğrını ittalmeğen.

Et manniği ağzını girer, Yazux bır kiş başinı ener.

Düğmini çixişmiş, Döyini şiqatmiş.

Cicex daldın tigen çixxar, Yaxşi cüddin yamen çixxar.

Axyağdı sinix datmes, Yumıtıdı tüx datmes. 不忧自己的油缸, 担心别人的水缸。

防了明防了暗, 家贼偷了没人官。

肉进千人口, 罪落一人头。

抢了纽扣, 丢了骆驼。

美花丛中有毒刺, 优良祖宗出劣种。

酥油里找不到骨,鸡蛋里找不到毛。

Bölüm 24

第二十四章

Yellur yoxmi dal terenmes, 无风树不摇, Ornur yoxmi kiş yişimes. 无据人不说。

Qoşle engen bayliyo köp dır,双重灾难多,Qoşle engen berget az dır.双重福泽少。

Boğnax doşiğen, 干打雷, Yağmur yağmeğen. 不下雨。

Goñnı yoxqen kişniği sözını, 无意说的话, Goñnı vuğen kiş diñnimiş. 有意人听了。

Badniği ağzını tolletdalmes. 鸭子的扁嘴煮不烂。

Sağat pişgene güyeller, 能等地里荞麦熟, Kodın pişgene güyelmes. 等不了锅里搅团熟。 Yaxınqı ot, Yiraxqı su. 近处火,远处水。

Kişge peşeğen tişüxge, İzı işinı çişşer. 给人挖的暗坑, 自己掉进其内。

Yiriğimdi usnabır, Xusağımdı galanbır. 心中在思考, 肚里在阻碍。

Altun dağ gumeş dağ, Yetmeğen iniği yox mişmax. 金山好来银山好,不如自家穷窝窝。

Tañatqandağı uxxu dahli, Xarğandağı dünya dahli. 佛晓的睡眠香, 老年的生活香。

İsını sormi iştnı döyme.

不问主人别打狗。

Umusuniği sütdi qurmiş, Buzıniği goñnı ülmiş. 母牛的奶干了, 牛犊的心死了。

Öyiñ kön gözıñ könne yetmes, Gözıñ kön goñnıñ könne yetmes. 家宽不如眼宽, 眼宽不如心宽。

Gemi bir yil daşiğanı, Gölix bir ağızı doser. 老鼠一年拖的,老牛一口吃尽。

Esa daz diğunçux besa

daz dimis,

Esa uğra diğunçux beza

uğra dimiş.

没骂秃子反被骂成秃子,

没骂小偷反被骂成小偷。

Çüxxe bilğen kişnı çüxmiş, Çüxxe bilmeğen izını çüxmiş.

会告的告了别人, 不会的告了自己。

At tirıla burğen cadux atnı bağlar, 用马皮绳栓马, Gölix tüxla öşgen salma gölixnı 用牛毛甩打牛。

vurar.

日有所思, 夜有所梦。

Gundı sağınqanı.

Geşdi çişgörğini,

见鞍记起马,

çişşer,

Öynı görğende kiş goñnıñı

Eñirni görğende at goñniñi

çişşer.

见房便思主。

Guşalğen qoy arande, Tollangen et gazande. 抓膘的羊在圈里, 煮烂的肉在锅里。

Öydi asırığen böri, Öydiği kişnı yimiş. 家里养的狼, 吃了家里人。 Yihli piçax iniği sapnı yonmes, Yaxşi ağin iniği kişnı basmes. 利刀不削自己把, 同胞不压自己人。

Xadı döyini çiş görmes, Salar aslannı çiş görmes. 汉族人梦不见骆驼, 撒拉尔梦不见大象。

Menguni tixgen, Bir guni yiqqen. 千日所立, 毁于一旦。

Terdındı sirği köp, Raçixdı pirı köp. 皮袄里虮子多, 废墟里鬼怪多。

Bas ülğendi qurğuni bir yixer, Kiş ülğendi gözini bir aşar. 虎临死会摇摇尾巴, 人临死会闪闪眼睛。

Doramuxqı doraşqen, İniğisapnı kiş tutqen. 老是模仿别人, 别人抓了把柄。

Kişniği yalğan yuzınden, Yuzniği yalğan gözınden. 人的虚伪在脸上, 脸的虚伪在眼内。

Bölüm 25

第二十五章

On yil biliğen paltanı, 十年磨的利刀, Bir eteği dombaxlar. 一旦会使钝。

Basma börıla vuraşse voler, 能和虎狼搏斗, Qutma cöyinla öxreşalmes. 不能和虫蝇吵架。

Etdı göz bır ağarmağı, 肉中但愿眼别疼, Sinixdı tiş bır ağarmağı. 骨中但愿牙别疼。

Qımasqan oñanı dağatmiş. 蚂蚁窝被捅了,

Guzde azuğıñ çöyme, 秋天别忘干粮, Qışde terdinıñ çöyme. 冬季别忘皮袄。

lbilisdın garlanmeğen pirı 没离开魔又遇上了鬼,ücciramis,

Uğrıdın garlanmeğen çixcin 没离开贼又遇上了盗。

üççiramiş.

Kiş bırdasır helidin ötdalmes. 人过不了一钱关。

Ullı işdı gamagulanme, Kiççi işdı yörmelanme.

Balakiş guyiğen barat gecisi, Ulıkiş guyiğen qeydir gecisi.

Qızoğlan uğrı uş dır, İzı balasıma icisı.

Duzdın dadığı yox dır, Halalidın yaxşisı yox dır.

Yalatğen qoynı işdı datmes, Ülğenkişnı yiğlı xutmes.

İniği söziği düğlenmiş, İniği piçaxla çalınmiş.

Aş işseda bır xusax, Et yiseda bır xusax.

Esgi terdennı çöyelmes, Duqqan yerdin garlalmes.

Qılış yetmeğen yere ağız yetder, Su siñmeğen yerde söz siñer. 遇大事别犯傻, 遇小事别纠缠。

小孩盼的巴拉提夜, 大人盼的盖德日夜。

姑娘是娘家的三个贼, 个人、孩子和母亲。

没比青盐更香的, 没比夫妻更亲的。

丢羊找不回, 死人哭不活。

用自己的话套住了,用自己的刀自杀了。

吃面条是一肚子, 吃肉也是一肚子。

旧皮袄扔不掉, 好故乡离不了。

刀到不了的地方口能到, 水渗不了的地方言能渗。

Atanağı siniği emesa deme, Balağı miniği idir deme.

对父母别说你的不是, 对孩子别说我的就是。

Gökıdı boğnax cadax, Yerdı acıı cadax.

天上雷声大, 地下舅舅大。

Bırgundı qısınqen bır oşi, Bır yildi qısıngen bir tulux. 一天节省一把, 一年节省一袋。

Bır gun görmese uş gez sağıner, Beş gun görse uş gez yökerer.

一天不见想三边, 五天相见厌三天。

Yançuqqı enmeğen heli emesdir, Ağızı girmeğen nemi emesdir.

没进口袋不是钱, 没进嘴巴不是饭。

Bırdürlüx unla on dürlüx nemi gaynatder,

一样面做十样饭,

On dürlüx nemila bır dürlüx kişnı 十样饭养一样人。 asirer.

Bır işgidin ötmes, İşgi uşdın ötmes.

一过不了二关, 二过不了三关。

İşgi qulax bır söznı diñner, Bır goñnı işgi işşe qoymes. 两耳同听一个音, 一心不能两事用。 Ülğunçux gezmeğen kiççi kişdır, Ülğunçux yanmeğen gezgen kiş dır. 至死不出门的是小人, 至死不回家的是浪人。

Bır qazandı işgi dürlüx aş yoxdır, Bır yattuxdı işgi dürlüx söz yoxdır. 一锅不做两样饭,一枕不说两样话。

Bır ağız sözdı işnı tixxer, Bır ağız sözdı işnı buzar. 一句话能成事, 一句话也能败事。

İniği kiççi iş, Kişniği ullı ğem. 个人的小事,别人的大愁。

Ağıldiği uğrı bır, Qazandiği gemi bır. 村子里的一个贼, 饭锅里的一只鼠。

Bır ağız söz gonıñnı köydırer, Bır ağız söz yirexnı sodırer. 一句话能使人心旷神怡, 一句话能使人心灰意冷。

Bölüm 26

第二十六章

Bır yaş işgi yaşdı box yiğen bala, Döt yaş beş yaşdı delli bala, Altı yıdı yaşdı iççi xarğen bala. 一岁到两岁,是吃屎的孩子; 四岁到五岁,是天真的孩子; 六岁到七岁,是成熟的孩子。

Tigendin cicex çixxer, Yox öydin axun çixxer. 刺丛中开红花, 穷家里出阿訇。

Aynı görer yetmes, İşnı danır bilmes. 月能见不能触, 事能认不好识。

Kişge yaralmese ullı kiççi yoxdır, Suğe çömılmese tiruñ şalañ yoxdır.

不求人人无大小, 不涉水水无深浅。

Dardı uruxqaşi yaxın, Köndı yarımarı yaxın. 窄处亲戚骨肉近, 宽处三朋四友近。

On dal yimuş başqa dır, On kiş yirex başqa dır. 十树之果有异, 十人之心有别。 Qız şiñnığını oğıl şiñnase, Qadinkiş şiñnığını erkiş şiñnase. 女巧不如男巧, 妻能不如夫能。

Erkişgi dermen üx deme, Qinkişgi satıx et deme. 别给男人说磨面, 别给女人说买卖。

Erkiş şıñnese daşinde, Qadinkiş şıñnese otçaxde. 男人能在外面, 女人巧在伙房。

Helinı erkiş yiğer, Balanı qadinkiş itter. 钱由男人攒, 娃由女人管。

Çixbarğınkişnı tusme, Girgelğenkişnı yitme. 出去的人别拦, 进来的人别挡。

Kişge dolmes, Dolse etmes. 人心不足, 足了不干。

Kiş dünyadı bır geci, Qut dünyadı bır zaman. 人生在世一昼夜, 虫昆在世一瞬间。

Kişniği coğlaşi, Agagu öynaşi. 世人打交道, 犹如做儿戏。

Beğ barden, Yoğ yoxden. 官由富, 仆由穷。 Ağız değmiş dese goñnñdı

yoxqen,

Yazuqqe çişmiş dese ilindi

yoxqen.

Göralsı yaxçux emesa demes,

Yiyalsı nizex emesa demes.

Tamdı duzniği datıxnı biler, Dardı kişniği yirexnı görer.

Puxulğen yerdi bir puxulğu keler, 该鞠躬处鞠一躬, Yukıngen yerdi bir yukungu

keler.

Qarañqu yoxmese yaruxnı bilmes.

Beyliyo yoxmese bergetni

bilmes.

Qısqedin uzannı biler, Neşgidin yoğannı biler.

Mal halinse şabancöyin qummes,

Kiş yoxlanse uruxqaşi yurmes. 人穷亲戚不走。

说得罪了人,心中无意;

说犯罪与主, 手中无奈。

看得上,不说不美;

吃得上, 不说不嫩。

淡处方知青盐味, 窄处方知人心善。

该下跪处下一跪。

没黑暗无所谓光明,

无福泽无所谓灾难。

由短知长, 由细识粗。

畜瘦畜蝇不落,

Goñniñ kön su dadıx, Goñniñ dar et tam. 心宽清泉甘, 心窄吃肉淡。

Atnı minse eñırı irı, Ağılı girse ağılı irı. 骑马看鞍子, 进村随乡俗。

Piçaxnı bilimese dombax, Balanı örğetmese añqax. 刀不磨会变钝, 子不教会变笨。

Bölüm 27

第二十七章

Piççax tinği değer,刀伤皮,Gaça yirexge değer.言伤心。

Hal kiççi yüx kutme, 力小别负重, Söz mişax kiş dime. 力小别负重, 言小别劝人。

Uş gun etgen uş gun gezgen, 三天干,三天转; Yaxşi erkiş emesdır. 二天子,三天转;

Xarkiş öynames yişer, 老人不玩而会说, Yixıt otırmes etder. 青年不坐而会干。

Xarkişgi issı gidır dahli işdır,给老人穿热吃好,Balağı yaxçux gidır dox işdır.给小孩穿美吃饱。

Uzannı sıxmeğen ğem var, Qızqağı yetmeğen ğem var. 长有不容之忧, 短有不足之愁。

Şiñnamux ilinde, Cağağusı yoxdır. 巧匠手中, 无废物。

Xadı yañı yilde qoğı çixmes, Salar ayetgunde öydı otmes. 汉族过节不出门, 撒拉过节不坐家。

Ullı beğ guncadın gumısgamıs, Kiççi beğ yoxkişdın gumısgamıs. 大官从公家捞油水, 小官从穷人刮油水。

Cadax dal cüyinı qirı enmes, Vilayet ağılı pirı girmes. 大树底下不降霜, 圣贤之地不闹鬼。

Eğer yolnı yur vomes, Ahqur işnı et vomes. 邪路不能走, 横事不能干。

Loğur dallı boğum köp, Kiççi kişgi hazet köp. 矮树结子多, 小人妒忌多。

Eşexnı yurmese şole, Balanı örğenmese suve. 毛驴不走要打, 小孩不听要抹。

Balanı suvaşdır, Xarkişnı damnaşdır. 小孩要夸奖夸奖, 老人要关心关心。 Bır damdırmeğen kişge, Ullı berget enmes. 一毛不拔的人, 不会有大福。

Axsarsı ibilis çixar Elihamdunı oxe,

Isnısı ibilis girer eavzubillahini oxe.

打哈欠魔鬼出要念愿 主仁慈, 伸懒腰魔鬼进要念祈 主护佑。

Ağzıdı dahli balka, Yirexdı qara kuska. 嘴里甜赛过蜜, 心里黑赛过墨。

Yağmurnı yoblağuci yel dır, Adamnı yoblağuci ibilis dır. 诱惑雨的是风, 诱惑人的是鬼。

Dirılğenkiş yişi dosmes, Qacimenişt moñrı qoymes. 疯子说不停, 丧犬嚎不绝。

Yurişgini az yiraxlanner, Otişqanı köp yixletdirer. 来往少会疏远, 谈笑多会厌烦。

Mallı başşur keler, Kişgı beğğur keler. 牲畜要个首, 大众要个头。

Yaxşi işnı üzme, Yamen işdin atme. 好事不要断, 坏事不要过。

后记

撒拉族于七百多年前由中亚土库曼斯坦迁来,一踏进中华大地,就和其周围的汉、藏、回等兄弟民族和睦相处,共同生活。撒拉族为适应新的生活环境,在不断吸收其他民族文化之长、补自己民族文化之短的同时,也在不知不觉丢失了自己民族许多优秀的传统文化遗产。

随着现代都市文化和周围强势文化的冲击,撒拉族传统文化正在飞速消亡,而且连目前最能体现撒拉族民族特征的口头语言也所剩无几,甚至有灭绝、完全被汉语替代的可能。唯撒拉尔谚语、歇后语经得了历史的考验保存得较为完善,并且仍在撒拉族中老年人中散在性地发挥着坚强的生命力。但由于撒拉族的古代文字一直没有得到很好地普及,此前也未有人能制定更为科学的文字符号并将之普及,因而年轻一代对民族语言的陌生感不断加深,凡村里每去世一位老人,撒

拉尔传统语言就更接近死亡一步。

为了拯救和保护撒拉尔谚语这朵绚丽多彩的花朵,不至凋谢和枯萎,笔者利用二十多年的时间,最初用阿拉伯波斯字母设计撒拉尔母语记录符号,并用其搜集整理、记录配音,保护凡笔者能力所及搜集到的撒拉尔传统口头文学。撒拉尔谚语就是其中最为烩灸人心、发人深思、令人担心失传的一项。

感谢高科技高信息化为我们提供了良好的平台。四年多来,我们通过中国撒拉尔青年联盟论坛这块网络天地,同族内族外的年轻一代进行交流、探讨、研究和学习撒拉族的民族文化、经济建设、家乡巨变、党的政策、撒拉尔的民俗民风等。激发了他们对故乡、对民族、对本族语言的热爱和对民族文化发展的美好愿望。同时也得到了其他兄弟民族朋友们的关心和支持。没有郑先生的帮助,《撒拉尔谚语》一书不但不可能面世,而且撒拉尔语言艺术精品——谚语,也就

有失传的可能。《撒拉尔谚语》的出版是我们大 胆的尝试,它填补了撒拉族没有本民族语书的空 白,是撒拉族人民的光荣和骄傲,同是也为祖国 灿烂文化点了撒拉族的一点。撒拉语,在历史上 没有完全书面化,许多词汇语法变化很大,加至 时间仓促和笔者水平所限,仍有大量珍贵资料剩 藏民间,虽已竭尽全力搜集整理,但也难免挂一 漏万,有待各位同行、朋友们进一步挖掘。此书 毕竟是从无到有的第一步,希望得到读者喜欢并 从中吸取可用的一点。

笔者在此特为《撒拉尔谚语》一书的策划 者、鼓励帮助印刷者表示衷心地感谢!同时也为 族内那些民族感情淡薄者、对民族文化不屑一顾 者感到痛心和遗憾!

> 阿伊草 二〇〇八年一月二十六日 干家乡循化积石镇

"Quş datınqın esgi oñı, Kiş sağınqen duqqen yirı."